

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Θ. ΚΑΡΑΜΑΝΕΣ

Ο Πέτρος Φουρίκης στο Λαογραφικό Αρχείο της Ακαδημίας Αθηνών*

ΠΕΡΙΛΗΨΗ: Επιχειρείται αποτίμηση της δραστηριότητας του Πέτρου Φουρίκη κατά την διάρκεια της παρουσίας του στο Λαογραφικό Αρχείο της Ακαδημίας Αθηνών κατά τα έτη 1930-1935 στο πλαίσιο της επιστημονικής και ιστορικής συγκυρίας της εποχής του. Το κείμενο, αφιερωμένο στη μνήμη του Π. Φουρίκη, έχει ως στόχο, μέσω της παράθεσης πραγματολογικών δεδομένων που έχουμε στην διάθεσή μας, να συμβάλει στην μελέτη της ιστορίας του Λαογραφικού Αρχείου (και της Λαογραφίας εκείνης της περιόδου).

Λέξεις κλειδιά: Πέτρος Αν. Φουρικής, Λαογραφικό Αρχείο της Ακαδημίας Αθηνών, ελληνική Λαογραφία

Σε ογκώδη τόμο, που κυκλοφορήθηκε πρόσφατα με τίτλο «Ο Σαλαμίνιος αρχαιολόγος – ιστορικός – λαογράφος – γλωσσολόγος Πέτρος Αν. Φουρικής (1878-1936). Ανάλεκτα» (Καλύβια Αττικής 1917), τον οποίο επιμελήθηκε ο Πέτρος Φιλίππου-Αγγέλου, δημοσιεύεται και η ανέκδοτη έως σήμερα, αλλά γνωστή στην ερευνητική κοινότητα¹, «Έκθεσις των κατά το Λαογραφικόν Αρχείον πε-

---

* Το κείμενο στηρίζεται σε ανακοίνωση, η οποία σε συντομότερη μορφή, διαβάστηκε κατά την ειδική ημερίδα, που πραγματοποιήθηκε για την παρουσίαση του τόμου «Ο Σαλαμίνιος αρχαιολόγος – ιστορικός – λαογράφος – γλωσσολόγος Πέτρος Αν. Φουρικής (1878-1936). Ανάλεκτα» (Καλύβια Αττικής 1917, σελ. 572) στις 11 Νοεμβρίου 2017 στο Δημαρχείο της Σαλαμίνας.

1. Ευάγγελος Θ. Καραμανές, «Προσεγγίσεις του υλικού βίου κατά την περίοδο του Μεσοπολέμου: το Λαογραφικό Αρχείο», στο *Ο Νικόλαος Γ. Πολίτης και το Κέντρον Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας. Πρακτικά Διεθνούς Επιστημονικού Συνεδρίου (4-7 Δεκεμβρίου 2003)*,

πραγμένων (1918-1933)» (σ. 393-410), που ο Π. Φουρίκης συνέταξε και υπέβαλε στην Ακαδημία Αθηνών ως διευθυντής του Αρχείου, τον Μάιο του 1933². Στόχος του εν λόγω υπομνήματος ήταν η αποτίμηση του έργου του Λαογραφικού Αρχείου (που είχε ήδη συμπληρώσει δεκαπέντε χρόνια λειτουργίας) και, κυρίως, η επισήμανση των –πολλών– προβλημάτων της Υπηρεσίας, η αντιμετώπισή τους και η ομαλή και κατά συστηματικό τρόπο διεξαγωγή των εργασιών του (αποστολών για συλλογή λαογραφικού υλικού, αποδελτίωση και ταξινόμηση λαογραφικού υλικού κ.ά.), όπως προβλεπόταν από τον ιδρυτικό του νόμο. Εδώ εν συντομία θα αναφερθούμε κατ' αρχάς στην φυσιογνωμία του Λαογραφικού Αρχείου, του σημερινού Κέντρου Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών (μετονομάστηκε το 1966), και, στην συνέχεια, θα επιχειρήσουμε να τοποθετήσουμε την παρουσία του Π. Φουρίκη σε αυτό στο πλαίσιο της επιστημονικής και ιστορικής συγκυρίας της εποχής του.

Το κείμενό μας, αφιερωμένο στη μνήμη του, έχει ως στόχο, μέσω της παράθεσης πραγματολογικών δεδομένων που έχουμε στην διάθεσή μας, να συμβάλει στην μελέτη της ιστορίας του Λαογραφικού Αρχείου (και της Λαογραφίας εκείνης της περιόδου), επ' ουδενί δε σε κάποιου είδους εκ των υστέρων «αξιολόγηση» των πεπραγμένων της περιόδου του Φουρίκη. Ως ερευνητής και διευθυντής σήμερα το Κέντρο Λαογραφίας, αγδόντα και πλέον έτη μετά τον θάνατό του, κλίνω ευλαβικά το γόνυ στην αγαθή μνήμη που κατέλιπε στο Αρχείο ο Π. Φουρίκης.

Η φυσιογνωμία του Λαογραφικού Αρχείου / Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών

Το Κέντρο Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών ιδρύθηκε ως «Λαογραφικόν Αρχείον» το 1918 από τον Νικόλαο Γ. Πολίτη (1852-1921) στην πλέον ώριμη επιστημονικά περίοδο του βίου του, τρία χρόνια πριν τον θάνατό του. Σκοπός του ήταν «η περισυλλογή, διάσωσης και έκδοσις των μνημείων του βίου και της γλώσσης του ελληνικού λαού» (Νόμος 1304, 18 Απριλίου 1918, ΦΕΚ 85, σ.

επιμ. Παναγ. Καμηλιάκη, Δημοσιεύματα του Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών αρ. 23, Αθήνα 2012, σ. 403-445. Αικ. Πολυμέρου-Καμηλιάκη, *Κέντρον Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας: Ιστορικό, προγράμματα ανάπτυξης, εκσυγχρονισμός* (3η έκδοση αναθεωρημένη, επιμέλεια: Ευάγγ. Καραμανές), Αθήνα 2006 (β' έκδοση 2001). Aikaterini Polymerou-Kamilaki – Evangelos Karamanes, «National Ethnology Reports. Folklore Studies in Greece», *International Society for Ethnology and Folklore Newsletter*, vol. 12, no 2, November 2014, σ. 12-16. https://www.siefhome.org/downloads/newsletters/sief_news_2014_v2.pdf

2. Αρ. Πρωτ. 1190/10-5-1933.

520, αρ. 2). Θυμίζουμε ότι ο Ν. Γ. Πολίτης είχε ήδη ιδρύσει την Ελληνική Λαογραφική Εταιρεία πριν δέκα χρόνια (1908-9) και είχε καθορίσει τα βασικά θέματα της λαογραφικής ύλης στο πρώτο τεύχος του περιοδικού της *Λαογραφία*, όπου δημοσίευσε το γνωστό συνοπτικό διάγραμμα των λαογραφικών θεμάτων.

Χάρη στις εγκυκλίους του προς τους εκπαιδευτικούς –στην κοινότητα των οποίων έχαιρε ιδιαίτερης εκτίμησης λόγω της ανώτατης θέσης του στο Υπουργείο Παιδείας– είχε δημιουργήσει, αλλά και διατηρήσει, ως ακαταπόνητος αλληλογράφος, ένα ευρύ δίκτυο σχέσεων με ένα πλήθος συλλογέων λαογραφικής ύλης. Τέλος, είχε καταρτίσει, με τα μαθήματα Λαογραφίας και το φροντιστήριό του στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, επιστήμονες λαογράφους. Το κύρος που ενέπνεε η πολυσχιδής προσωπικότητά του με την έντονη επιστημονική, πολιτική και κοινωνική του δράση επί δεκαετίες, η κατοχή υψηλών ακαδημαϊκών θέσεων και η καθημερινή μαχητική παρουσία του στα πολιτικά και πολιτιστικά πράγματα του τόπου, τον καθιστούσαν αδιαμφισβήτητο κέντρο αναφοράς της λαογραφικής έρευνας.

Πρώτος διευθυντής του Αρχείου (1918-1926) υπήρξε ο Στίλπων Π. Κυριακίδης. Το 1926 το Λαογραφικό Αρχείο εντάχθηκε στις εποπτευόμενες από την Ακαδημία Αθηνών υπηρεσίες για εθνικούς λόγους. Από την ίδρυσή του και έως σήμερα οι συντάκτες/ερευνητές του ΛΑ/ΚΕΕΑ καταγράφουν εκδηλώσεις του λαϊκού πολιτισμού με συνεντεύξεις, ηχογραφήσεις, φωτογραφήσεις, κινηματογραφήσεις, αποτυπώσεις, συμμετοχική παρατήρηση κ.λπ. Παράλληλα χρησιμοποιούν, κατά περίπτωση, και άλλες μεθόδους έρευνας πέρα από την επιτόπια, όπως την αρχειακή, τη βιβλιογραφική, την έρευνα πηγών αλλά εσχάτως και το διαδίκτυο.

Έκτοτε έχει συγκροτηθεί ο θησαυρός των *Χειρογράφων* του *Λαογραφικού Αρχείου*, ο οποίος εμπλουτίζεται συνεχώς. Σήμερα η πρόσβαση στο περιεχόμενό του είναι εφικτή και μέσω ηλεκτρονικού καταλόγου (www.kentrolaografias.gr).

– Το *Φωτογραφικό Αρχείο* του διαθέτει 40.000 περίπου φωτογραφίες και εμπλουτίζεται συνεχώς από τις αποστολές των ερευνητών καθώς και από δωρεές ιδιωτών.

– Η *Εθνική Μουσική Συλλογή* (ιδρυθείσα το 1914) έχει συγχωνευθεί από το 1927 στο Λαογραφικό Αρχείο. Μετά το 1950 αρχίζουν και οι επιτόπιες ηχογραφήσεις δημοτικών τραγουδιών. Σήμερα το Κέντρο διαθέτει πλήθος ηχητικών καταγραφών σε διάφορα μέσα (κέρινους κυλίνδρους από το 1910, δίσκους βινυλίου, μαγνητικές ταινίες, κασέτες μαγνητοφώνου, ψηφιακά μέσα).

– Επίσης διαθέτει ένα εξαιρετικά πλούσιο αρχείο 13.500 εμπορικών δίσκων βινυλίου και δίσκων πυκνής εγγραφής (CD) δημοτικής μουσικής.

– Το 1962 ιδρύθηκε το *Τμήμα Κινηματογραφικών Θεμάτων* του λαϊκού πολι-

τισμού. Το αρχείο διαθέτει κινηματογραφήσεις λαογραφικών θεμάτων σε ταινίες των 16 mm, βιντεοταινίες και ψηφιακές κινηματογραφήσεις.

– Από τα πρώτα χρόνια της λειτουργίας του Λαογραφικού Αρχείου άρχισε να συγκροτείται η ειδική λαογραφική *Βιβλιοθήκη* του. Πρόκειται για μια ειδική επιστημονική, μη δανειστική, βιβλιοθήκη, που βρίσκεται στη διάθεση των ερευνητών του Κέντρου και των μελετητών. Διαθέτει 40.000 και πλέον λήμματα, μεταξύ των οποίων και σπάνιες εκδόσεις του 19ου αιώνα και των αρχών του 20ού. Η βιβλιοθήκη εμπλουτίζεται συνεχώς με αγορές και κυρίως με δωρεές. Σήμερα η πρόσβαση στο περιεχόμενό της είναι εφικτή και μέσω ηλεκτρονικού καταλόγου.

– Η *Μουσειακή Συλλογή Λαογραφικών Αντικειμένων*, η οποία σήμερα αριθμεί περίπου 1.200 αντικείμενα, συγκροτήθηκε το 1939. Αποτελείται από αγροτικά εργαλεία, σκεύη, ενδυμασίες, αντικείμενα κεραμικής, μουσικά όργανα κ.ά. Στη Συλλογή αυτή προστέθηκαν κατά τα τελευταία έτη μέσω δωρεών ειδικές Συλλογές. Ορισμένες περιλαμβάνουν αρκετές χιλιάδες ομοειδή αντικείμενα, όπως η Συλλογή Μουσικών Οργάνων από όλο τον κόσμο του εθνολόγου Νίκου Παπαγεωργίου (1200 αντικ.), η Συλλογή της Ελληνικής Λαογραφικής Εταιρείας και άλλα πολύτιμα αποκτήματα, όπως το Μικρό Παναρμόνιο του Κ. Α. Ψάχου κ.ά. Εκδόσεις (Επετηρίδες του ΚΕΕΛ, η σειρά των «Δημοσιευμάτων» του, οι «Πηγές του Λαϊκού Πολιτισμού» κ.ά.), συνέδρια, επιμέλεια μουσείων («Μουσείο Ακριτών της Ευρώπης», «Μουσείο του Άρτου», «Μουσείο του Διεθνούς Φεστιβάλ Φολκλόρ Λευκάδας», «Λαογραφικό Μουσείο Αράχωβας» κ.ά.) και εκθέσεων («Ελαιάς Εγκώμιον», «Οι Ακρίτες της Ευρώπης», «Ερυσίχθων. Σύγχρονη ανάγνωση του μύθου», «Του κόσμου τα τάματα», «Τα δώρα του Φεστιβάλ. 60 χρόνια του Διεθνούς Φεστιβάλ Φολκλόρ Λευκάδας» κ.ά.), συνεργασίες με ομοειδείς φορείς, αποτελούν μερικές από τις δραστηριότητες του Κέντρου. Το πρωτογενές υλικό των προαναφερθέντων Αρχείων και Συλλογών έχει ψηφιοποιηθεί σχεδόν στο σύνολό του (καθώς επίσης και ειδικά αρχεία, όπως εκείνο της Φιλεκπαιδευτικής Αδελφότητας Τζούρτζιας Αθαμανίας κ.ά.) κυρίως χάρη σε ευρωπαϊκά προγράμματα που πραγματοποιήθηκαν με την ευθύνη της **Τ.** διευθύντριας Αικατερίνης Πολυμέρου-Καμηλάκη (1993-2013) και του νυν διευθύνοντος κατά την περασμένη εικοσαετία δίδοντας την δυνατότητα για την παραγωγή πολυάριθμων εκδόσεων (βιβλίων, πολυμεσικών εφαρμογών, μουσικών εκδόσεων κ.ά.). Στην δικτυακή πύλη του Κέντρου, www.kentrolaografias.gr και στα ειδικά ψηφιακά αποθετήριά του παρουσιάζονται **ολυπο**λυποίκιλες δραστηριότητές του καθώς και πλούσιο ψηφιοποιημένο υλικό.

Ο Π. Φουρίκης ως λαογράφος της εποχής του

Ο Π. Φουρίκης ήταν, πέραν πάσης αμφιβολίας, μία πολυσχιδής επιστημονική προσωπικότητα, που συνδύαζε την ενασχόληση με την γλωσσολογία, η οποία ήταν το βασικό επιστημονικό του πεδίο, με την αρχαιολογία, την ιστορία και την λαογραφία. Υπηρέτησε με συνέπεια τα επιστημονικά αυτά αντικείμενα, όπως τεκμηριώνεται από την εργογραφία του³, τις θέσεις στις οποίες υπηρέτησε θεσμικά, δηλ. στο Ιστορικό Λεξικό και στο Λαογραφικό Αρχείο, και την ένταξή του σε έγκριτες επιστημονικές εταιρείες: Ελληνική Λαογραφική Εταιρεία (τακτικό μέλος από το 1916), Εν Αθήναις Αρχαιολογική Εταιρεία (τακτικό μέλος από το 1925), Γλωσσική Εταιρεία (μέλος του Δ.Σ. από το 1934) και κυρίως την Εν Αθήναις Επιστημονική Εταιρεία, της οποίας υπήρξε γραμματέας από το 1921, μέλος του Δ.Σ. επί πολλά έτη, διευθυντής του περιοδικού της «Αθηνά» (από το 1933) ή μέλος της εκδοτικής επιτροπής. Υπενθυμίζουμε ότι διεκδίκησε θέση καθηγητού Αρχαίας Ιστορίας στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης το 1932 χωρίς επιτυχία.

Η πιο γνωστή λαογραφική εργασία του Φουρίκη είναι, ίσως, ο «Γάμος και γαμήλια σύμβολα παρά τοις Αλβανοφώνοις της Σαλαμίνας», η οποία εγκρίθηκε ως εναίσιμος επί διδακτορία διατριβή στην Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών⁴. Ο ίδιος θεωρεί την μελέτη του ως συνέχεια, συμπλήρωση και διεύρυνση της σχετικής εργασίας του καθηγητή του Ν. Γ. Πολίτη⁵. Στην

3. Πέτρος Φιλίππου-Αγγέλου, *Ο Σαλαμίνιος αρχαιολόγος – ιστορικός – λαογράφος – γλωσσολόγος Πέτρος Αν. Φουρίκης...*, ό.π., σ. 50-59.

4. Π. Φουρίκης, «Γάμος και γαμήλια σύμβολα παρά τοις Αλβανοφώνοις της Σαλαμίνας», *Λαογραφία*, τόμ. Θ' (1927-1928), σ. 507-563 (αναδημοσίευση: εκδ. Θάμυρις, Αθήνα 1996). Η μελέτη «υπεβλήθη και ενεκρίθη ως εναίσιμος επί διδακτορία διατριβή» με εισηγητή προς την Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών τον καθηγητή του Δημοσίου και Ιδιωτικού βίου των Ελλήνων Αντώνιο Δ. Κεραμόπουλλο. Βλ. Πέτρος Φιλίππου-Αγγέλου, *Ο Σαλαμίνιος αρχαιολόγος – ιστορικός – λαογράφος – γλωσσολόγος Πέτρος Αν. Φουρίκης...*, ό.π., σ. 54.

5. Ο Φουρίκης σημειώνει σχετικά στην εισαγωγή της μελέτης: «Ο αείμνηστος καθηγητής μου Νικόλαος Γ. Πολίτης εν τη *Επετηρίδι του Εθν. Πανεπιστημίου* εδημοσίευσεν, υπό τον τίτλον Γαμήλια σύμβολα [Ν. Γ. Πολίτης, Γαμήλια σύμβολα, εν *Επετηρίδι Εθν. Πανεπιστημίου*, Γ' 1906, σ. 111-187 (= *Λαογραφικά σύμμεικτα* Β' 218 κ.ε.)], περισπούδαστον μελέτην, εν τη οποία μετά της συνήθους εκείνω μεθοδικότητος τόσον επιμελώς κατέγραψε και τόσον σαφώς ηρμήνευσε τα περί τον γάμον τελούμενα, ώστε μετά πολλής δυσκολίας να δύναται τις να προσθήσει τι εις αυτά. Την μελέτην ταύτην έχων υπ' όψιν προ ετών ηθέλησα να συμβάλω κατά δύναμιν εις την συμπλήρωσιν αυτής διά συλλογής και ερμηνείας των κατά τον γάμον των εν Ελλάδι αλβανοφώνων τελουμένων, έχων την πεποίθησιν ότι εν τη ελληναλβανική λαογραφία κρύπτονται πλούσια λαογραφικά στοιχεία του βυζαντινού βίου, τα οποία ο μακαρίτης

*Πέτρος Αν. Φουρίκης
(1878-1936)*

εισαγωγή πρόσφατης έκδοσης του Κέντρου Λαογραφίας, στην οποία περιλαμβάνονται καταγραφές των εθιμικών εκδηλώσεων του γάμου σε Βλαχοχώρια της Πίνδου από Βλάχους φοιτητές του Ν. Γ. Πολίτη στην Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών, παρατηρήσαμε ότι οι λαογραφικές μελέτες εκείνης της εποχής αλλά και μετέπειτα ακολουθούν έναν σχεδόν στερεοτυπικό τρόπο αφήγησης των επιμέρους συμβάντων. Δεν περιγράφεται ένας συγκεκριμένος, πραγματικός γάμος, όπως τον έζησε ο συγγραφέας/εθνογράφος, αντιλήφθηκε τα δρώμενά του και στην συνέχεια τα κατέγραψε. Τα κείμενα αποτελούν συνθέσεις που αναφέρονται στον τρόπο, σύμφωνα με τον οποίο, κατά κανόνα σχεδόν ιδεατά, τελούνται οι φάσεις του γάμου, οι επιμέρους εκδηλώσεις, η θρησκευτική τελετή, το γλέντι κ.λπ. Ακολουθείται ένα πρότυπο αφήγησης και περιγραφής εξαιρετικά έγκυρο ως προς τις επιμέρους πληροφορίες που παρέχει χάρη στην

Πολίτης δεν ηδύνατο να συνεξετάσει, διότι δεν είχε προ οφθαλμών ανάλογον συλλογήν. Την πεποίθησίν μου ταύτην εστήριξα ου μόνον επί του κοινώς γνωστού, ότι φύλα τινά αλβανικά επί μακρόν συνεβίωσαν μετά των ηπειρωτικών, αφ' ὧν παρέλαβον ἥθη καὶ ἔθιμα καὶ μέγα γλωσσικόν υλικόν, οὐτινος ἔκαμνον ἤδη χρήσιν πρὶν τμήματα αὐτῶν κατέλθωσιν εἰς την κυρίως Ελλάδα, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ της γνώμης μου, ἣν ἀρκούντως ὑπεστήριξα ἐν συνεδρίαις της Επιστημονικῆς Εταιρείας, ὅτι Ἀλβανοὶ δὲν κατήλθον εἰς την Ελλάδα το πρῶτον κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα, ὡς κοινῶς πιστεύεται, ἀλλ' αἰῶνας ὅλους πρὸ τούτου».

Η μελέτη του Ν. Γ. Πολίτου, «Γαμήλια σύμβολα», *Επετηρίς του Εθν. Πανεπιστημίου*, Β', 1905-1906, σ. 111-187 αναδημοσιεύτηκε στο έργο του *Λαογραφικά Σύμμεικτα Β'*, Δημοσιεύματα του Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών, αρ. 13, εν Αθήναις 1975 (έκδ. Β'), σ. 260-320 (Α' έκδοση, Δημοσιεύματα του Λαογραφικού Αρχείου, αρ. 2, εν Αθήναις 1921) [Ψηφιακή έκδοση http://www.kentrolaografias.gr/sites/default/files/Laografika_Summeikta_t_B.pdf]. Για την εξέλιξη της εργογραφίας του Πολίτη για τα έθιμα του γάμου βλ. Ελεων. Σκουτέρη-Διδασκάλου, «Η πίστη του ονόματος στο έργο. Η λαογραφία του Ν. Γ. Πολίτη ως δεδομένο και ως ζητούμενο» στο προαναφερθέν έργο *Ο Νικόλαος Γ. Πολίτης και το Κέντρον Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας...*, ό.π., τόμ. Β', σ. 881-885. Βλ. επίσης «Βιβλιογραφία έργων Ν. Γ. Πολίτου», *Λαογραφία*, Ζ' (1923), σ. κζ'-να'. Ενδεικτικά αναφέρω το δημοσίευσμά του του έτους 1871 «Ο γάμος παρά τοις νεωτέροις Έλλησι», *Παρθενών*, έτος Α', σ. 335-340. Πλήρη και συμπληρωμένη δημοσίευση του κειμένου βλ. Ν. Γ. Πολίτης, «Ο γάμος παρά τοις νεωτέροις Έλλησι» στο έργο του *Λαογραφικά Σύμμεικτα, τόμ. Γ'*, Δημοσιεύματα του Λαογραφικού Αρχείου της Ακαδημίας Αθηνών, αρ. 6, Γραφείον Δημοσιευμάτων της Ακαδημίας Αθηνών, εν Αθήναις 1931, σ. 232-322. [Ψηφιακή έκδοση http://www.kentrolaografias.gr/sites/default/files/Laografika_Summeikta_t_G.pdf]. Σημειωτέον ότι στις νεότερες προσθήκες αυτής της εξαιρετικά σημαντικής για την εθιμολογία του γάμου μελέτης περιλαμβάνεται και καταγραφή συλλογών γαμήλιων ασμάτων κατά χρονολογική σειρά έως το 1918. Βλ. σχετικά την εισαγωγή του Ευαγγέλου Καραμανέ στο *Γαμήλια έθιμα των Βλαχοχωρίων της Πίνδου. Πρώιμες λαογραφικές καταγραφές φοιτητών του Ν. Γ. Πολίτη*, Εισαγωγή, επιμέλεια: Ευάγγελος Καραμανές, Κέντρον Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών, Σειρά Πηγές του Λαϊκού Πολιτισμού αρ. 12, Αθήνα 2017, σ. 11-30.

βιωματική γνώση των συγγραφέων, οι οποίοι χωρίς αμφιβολία είχαν παραβρεθεί σε πολλούς γάμους, κατέχοντας διαφορετικές θέσεις σε καθέναν από αυτούς (ως παιδιά, νεαρά αγόρια, συγγενείς των μελλονύμφων, ενδεχομένως μπράτιμοι κ.λπ.), αλλά ταυτοχρόνως αχρονικό, απρόσωπο, συχνά σχηματοποιημένο⁶. Στην περίπτωση του Φουρίκη ο συγκεκριμένος τρόπος περιγραφής των εθίμων του γάμου φθάνει στην πλέον ανεπτυγμένη ίσως εκδοχή του, διότι η ποιότητα της συλλεκτικής εθνογραφικής καταγραφής (στηριγμένη και στα προσωπικά του βιώματα) είναι υψηλή, χάρη στις προσωπικές ειδικές επιτόπιες έρευνές του. Επιπλέον, η χρήση αρχαιικού υλικού (προικοσύμφωνα) και η επιστημονική γλωσσολογική προσέγγιση των επιμέρους ειδικών όρων του αρβανίτικου ιδιώματος της Σαλαμίνας καθιστούν την μελέτη του υποδειγματική όσον αφορά την προσέγγιση των συμβολισμών των επιμέρους δρωμένων κατά την γαμήλια τελετουργία και την σημασία τους (οικονομική, κοινωνική) για την τοπική κοινωνία. Ο Φουρίκης οδηγεί την συγκεκριμένη μέθοδο καταγραφής λαογραφικού υλικού στα όριά της.

Δεκαετίες μετά την συγγραφή τους επισημάνθηκε από αρκετούς ειδικούς η σημασία των, κατά βάση, γλωσσολογικών μελετών του στην σειρά των «Μεγαρικών μελετημάτων» του, για την εθνογραφία του ελληνικού χώρου και ειδικότερα για την μελέτη του υλικού πολιτισμού. Ο Φουρίκης έδωσε πρώτος από το 1918 με τα «Μεγαρικά μελετήματα» μια υποδειγματική προσέγγιση της παραδοσιακής τεχνολογίας με χρήση συνέντευξης, που αφορά στη μελέτη της ταλαιοργίας (επεξεργασίας μαλλιών) και ισοουργίας στην περιοχή Μεγάρων⁷.

Η πλήρης αποτίμηση της σπουδαιότητας των γλωσσολογικών και λαογραφικών εργασιών του Π. Φουρίκη δεν έχει γίνει ακόμα. Η έκδοση του παρόντος τό-

6. Ευαγγέλος Καραμανές, *ό.π.*, σ. 24-25.

7. Την εργασία του Π. Φουρίκη, «Μεγαρικά μελετήματα, Γ΄» *Λεξικογραφικόν Αρχείον ΣΤ΄* (1923), σ. 388-404, επαινεί κατ' αρχάς ο Στίλπ. Κυριακίδης στον πρόλογό του στο βιβλίο του Δημ. Λουκόπουλου, *Πώς υφαίνουν και ντύνονται οι Αιτωλοί*, Σύλλογος προς Διάδοσιν Ωφελίμων Βιβλίων, Αθήνα 1927, σ. ζ' (επανεκδοση: Εκδόσεις «Δωδώνη», Αθήνα – Γιάννινα 1985). Ευάγγ. Καραμανές, *Οργάνωση του χώρου, τεχνικές και τοπική ταυτότητα στα Κοπατσαροχώρια των Γρεβενών*, Δημοσιεύματα του Κέντρου Ερεύννης της Ελληνικής Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών αρ. 25, Αθήνα 2011, σ. 93, «Μεγαρικά μελετήματα, Α΄. Μεγαρική διάλεκτος. Αλέτρι, προγκός (υπουργός), κουρούνα, σταβάρι κ.λπ.», *Αθηνά*, τόμ. 30 (1919), σ. 343-377. «Μεγαρικά μελετήματα, Β΄. Ταλαιοργία, ισοουργία, δημώδεις ισοουργικοί όροι», *Λεξικογραφικόν Αρχείον Ε΄* (1919), σ. 210-232. «Μεγαρικά μελετήματα, Γ΄. Είδη αργαλειού (παννήσιος, ανδρομιδήσιος, χαραρήσιος κ.λπ.)», *Λεξικογραφικόν Αρχείον ΣΤ΄* (1923), σ. 388-404. «Μεγαρικά μελετήματα, Δ΄. Ετυμολογικά και ερμηνευτικά», *Λεξικογραφικόν Αρχείον ΣΤ΄* (1923), σ. 404-434.

μου, με το πλούσιο υλικό που περιέχει, παρέχει την δυνατότητα στους ειδικούς μελετητές να προσεγγίσουν με μεγαλύτερη πληρότητα το έργο του.

Ο Πέτρος Φουρίκης στο Λαογραφικό Αρχείο

Ο Π. Φουρίκης υπήρξε απόφοιτος της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών⁸, όπου είχε παρακολουθήσει τα μαθήματα του Γ. Ν. Χατζιδάκι και του Ν. Γ. Πολίτη. Διορίστηκε ως έκτακτος συντάκτης στο Ιστορικό Λεξικό της Ελληνικής Γλώσσας, μαζί με άλλους αξιόλογους επιστήμονες, το 1914, όταν δόθηκε μια νέα ώθηση στο ιδρυμένο το 1908, με πρωτοβουλία του Γ. Χατζιδάκι, επιστημονικό ίδρυμα⁹. Η υπηρεσία του υπήρξε ευδόκιμη, δεδομένου ότι εξελίχθηκε σε τακτικό συντάκτη το 1917, συντάκτη με βαθμό τμηματάρχη β' τάξεως το 1921 και τμηματάρχη α' τάξεως το 1922. Στο Ιστορικό Λεξικό υπηρέτησε έως τον Μάρτιο του 1929, όταν παραιτήθηκε, προκειμένου να υποβάλει υποψηφιότητα ως γεροϋσιαστής στις εκλογές της 21ης Απριλίου με το κόμμα των Φιλελευθέρων στον συνδυασμό Αττικοβοιωτίας. Η υποψηφιότητά του δεν ευδοκίμησε. Υπενθυμίζουμε εδώ ότι το Ιστορικό Λεξικό όπως και το Λαογραφικό Αρχείο εντάχθηκαν στην Ακαδημία Αθηνών με την ίδρυσή της το 1926¹⁰. Μέλη της Επιτροπείας του Ιστορικού Λεξικού και του Λαογραφικού Αρχείου (αλλά και άλλες εξέχουσες προσωπικότητες που βρίσκονταν κοντά στον Ν. Γ. Πολίτη, όπως ο Γεώργιος Δροσίνης) τοποθετήθηκαν στην συνέχεια ως τακτικά μέλη της Ακαδημίας Αθηνών, είτε οριστίως, με βάση την συντακτική πράξη

8. Αναλυτική βιογραφία του Π. Φουρίκη βλ. Αναστάσιος Π. Καραντής «Πέτρος Φουρίκης (1878-1936)», στο Πέτρος Φιλίππου-Αγγέλου, *Ο Σαλαμίνιος αρχαιολόγος – ιστορικός – λαογράφος – γλωσσολόγος Πέτρος Αν. Φουρίκης (1878-1936). Ανάλεκτα*, ΑΩ Εκδόσεις, Καλύβια Αττικής 1917, σ. 27-47. Πρώτη δημοσίευση στην επανέκδοση της μελέτης του Π. Φουρίκη, *Γάμος και γαμήλια σύμβολα στη Σαλαμίνα*, εκδ. Θάμυρις, Αθήνα 1996, σ. 11 κ.ε. Βλ. επίσης το «Υπόμνημα περί σπουδών και επιστημονικής δράσεως», που υπέβαλε στην Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, στο Πέτρος Φιλίππου-Αγγέλου, *Ο Σαλαμίνιος αρχαιολόγος – ιστορικός – λαογράφος – γλωσσολόγος Πέτρος Αν. Φουρίκης...*, ό.π., σ. 48-59.

9. Το έργο του Ιστορικού Λεξικού έλαβε ώθηση χάρη στις νομικές και οικονομικές πρωτοβουλίες της κυβέρνησης του Ελευθερίου Βενιζέλου, Κρητικού όπως και ο Χατζιδάκις, ο οποίος το στήριζε αποφασιστικά. Στις 30 Μαρτίου 1914 ψηφίζεται από την Ελληνική Βουλή ο νόμος 220 *Περί Συντάξεως του Λεξικού*, ο οποίος δημοσιεύεται στις 10 Απριλίου 1914.

10. Το Ιστορικό Λεξικό υπήχθη στη δικαιοδοσία της Ακαδημίας Αθηνών με το Προεδρικό Διάταγμα της 14/3/1927 και σε εκτέλεση της συντακτικής απόφασης της Εθνοσυνέλευσης της 18/3/1926. Στην πρώτη Εφορευτική Επιτροπή του συμμετέχουν οι ακαδημαϊκοί Γεώργιος Ν. Χατζιδάκις, Δημήτριος Καμπούρογλους, Σωκράτης Κουγέας, Κωνσταντίνος Δυοβουνιώτης και Αντώνιος Κεραμόπουλλος. <http://www.academyofathens.gr/el/research/centers/greekdialects/history/timetable>

ίδρυσης της Ακαδημίας το 1926 είτε μέσω διαδικασίας εκλογής στην συνέχεια. Ο ιδρυτής του Ιστορικού Λεξικού Γεώργιος Χατζιδάκις είχε οριστεί τακτικό μέλος της Ακαδημίας αριστίνδην (και μάλιστα αντιπρόεδρος της κατά το 1926 και Πρόεδρος της το 1927), όπως και ο Σίμος Μενάρδος, που υπήρξε μέλος της πρώτης Εφορευτικής Επιτροπής του Λαογραφικού Αρχείου, με πρόεδρο τον Ν. Γ. Πολίτη (1918-1921)¹¹. Σημειωτέον επίσης ότι στο Ιστορικό Λεξικό είχε εργαστεί ως συντάκτης κατά τα έτη 1914-1918, συνυπηρετώντας με τον Π. Φουρίκη, ο Στίλπων Κυριακίδης, ο οποίος στη συνέχεια ανέλαβε την διεύθυνση του Λαογραφικού Αρχείου, όπως αναφέραμε παραπάνω. Τον Δεκέμβριο του 1929 ο Φουρίκης επιστρέφει στην Ακαδημία Αθηνών, στο Λαογραφικό Αρχείο αυτή τη φορά, κατόπιν σχετικών αιτήσεών του, καταλαμβάνοντας θέση τακτικού ταξινόμου με βαθμό τμηματάρχη Α' τάξεως.

Σε μελέτη μας για το Λαογραφικό Αρχείο κατά την περίοδο του Μεσοπολέμου έχουμε αναφερθεί στις μεγάλες δυσχέρειες, που αυτό αντιμετώπισε κατά τα πρώτα χρόνια μετά την ίδρυσή του, επικαλούμενοι τα γραπτά του Στίλπ. Κυριακίδη αλλά και την «Εκθεση» του Π. Φουρίκη, στην οποία σημειώνει ότι «Η γνώμη ότι “πάσα αρχή δύσκολος” έσχε και μίαν ακόμη επικύρωσιν εις τας δυσκολίας, ας αντίκρυσε το Λ.Α. άμα τη ιδρύσει αυτού». Σε πρώτη φάση, από τον Απρίλιο ως τις 20 Αυγούστου του 1918, το Αρχείο φιλοξενήθηκε σε αίθουσα της Αρχαιολογικής Εταιρείας, στη συνέχεια μεταφέρθηκε σε ένα δωμάτιο του ισόγειου του Μεγάρου της Εθνικής Βιβλιοθήκης, όπου και παρέμεινε ως τον Μάιο του 1932, όταν μετακόμισε σε υπόγειο διαμέρισμα του Μεγάρου της Ακαδημίας Αθηνών. Και τα δύο κτήρια φαίνεται πως ήταν εξαιρετικά ακατάλληλα για τις εργασίες του Αρχείου και για την υγεία του προσωπικού, όπως προκύπτει από τις υπηρεσιακές εκθέσεις, αλλά και από διηγήσεις των παλαιών ερευνητών. Μετά τον θάνατο του Νικολάου Πολίτη οι συνεχείς αλλαγές της σύνθεσης της Εφορευτικής Επιτροπής συνετέλεσαν σε μια πολύ χαλαρή εποπτεία του έργου του Αρχείου, που, όταν αποχώρησε ο Στίλπ. Κυριακίδης

11. Μέλη της πρώτης Εφορευτικής Επιτροπής του Λαογραφικού Αρχείου με πρόεδρο τον Ν. Γ. Πολίτη (1918-1921) ήταν οι Αδαμάντιος Αδαμαντίου, Σωκράτης Κουγέας, Σίμος Μενάρδος, Μανόλης Τριανταφυλλίδης. Ο Σίμος Μενάρδος (1871-1933) υπήρξε Γενικός Γραμματέας της Ακαδημίας Αθηνών από την ίδρυσή της το 1926 έως το 1933. Σημειώνουμε ότι ο Σίμος Μενάρδος ήταν επίσης μέλος του πρώτου προεδρείου της Επιτροπείας του Ιστορικού Λεξικού (1908), στο οποίο συμμετέσχαν επίσης ο Κωνσταντίνος Κόντος και ο Γεώργιος Χατζιδάκις. Επίσης ο Σωκράτης Κουγέας εξελέγη τακτικό μέλος της Ακαδημίας το 1929. Βλ. Ελένη Μπελιά, «Η Ακαδημία Αθηνών κατά την πρώτη δεκαετία της ζωής της», στο *Ελευθέριος Βενιζέλος και πολιτιστική πολιτική-Πρακτικά Συμποσίου*, Μουσείο Μπενάκη / Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών και Μελετών «Ελευθέριος Βενιζέλος», Αθήνα - Χανιά 2012, σ. 32-33.

από τη διεύθυνση¹², επιβάρυναν πολύ τη λειτουργία του. Ούτε η υπαγωγή του Αρχείου στην Ακαδημία Αθηνών –το 1926– βελτίωσε την κατάσταση, σε πρώτη φάση¹³. Εκείνη την περίοδο έγιναν σκέψεις ο Κυριακίδης να διευθύνει τις εργασίες του Αρχείου από τη Θεσσαλονίκη ή ακόμη και να μεταφερθεί εκεί η υπηρεσία. Στην «Λογοδοσία του Γενικού Γραμματέως κ. Σίμου Μενάρδου» του έτους 1927, που περιλαμβάνεται στα Πρακτικά της Ακαδημίας του ίδιου έτους, διαβάζουμε: «...το δε Λαογραφικόν [Αρχείον έχει] δύο μόνον ταξινόμους, εξων ο πρώτος, ο κ. Γεώργιος Πολίτης, παρασκευάζει την έκδοσιν του Γ' τόμου των «Λαογραφικών Συμμείκτων» του πατρός του και κατέγραψε το ανέκδοτον υλικόν, όπερ η οικογένεια Πολίτου edώρησεν ευγενώς εις το Αρχείον»¹⁴. Και κατά τα επόμενα έτη το προσωπικό του Αρχείου εξακολουθούσε να παραμένει περιορισμένο, δηλ., η στελέχωση της Υπηρεσίας ήταν οριακή ως προς την δυνατότητα στοιχειωδώς ομαλής λειτουργίας της, όπως προκύπτει από τις ετήσιες «λογοδοσίες» του Γενικού Γραμματέα της Ακαδημίας, που περιλαμβάνονται στα κατ' έτος δημοσιευόμενα Πρακτικά (βλ. αναλυτικά στο Παράρτημα της παρούσας εργασίας)¹⁵. Είναι, όμως, αξιοθαύμαστο ότι οι ενάρθμοι υπηρετού-

12. Η απόχώρηση του Στίλπωνος Κυριακίδη από το Λαογραφικό Αρχείο, προκειμένου να αναλάβει θέση καθηγητή στο νεοιδρυθέν Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης το 1926, όπως και του Γιάννη Αποστολάκη για τον ίδιο λόγο, φαίνεται πως είχε, κατ' αρχήν, θετική ανταπόκριση στην νεοιδρυθείσα επίσης τότε Ακαδημία Αθηνών παρά την αποστελέχωση που προκαλούσε σε υπηρεσίες της: «Αλλά το κυριώτατον είναι να παρασκευάζωμεν νέους ερευνητάς. Τα δύο Αρχεία, τα οποία κατώρθωσαν να ιδρύσουν ο κ. Χατζιδάκις και ο αείμνηστος Πολίτης, το Λεξικογραφικόν και το Λαογραφικόν, υπαγόμενα πλέον εις την Ακαδημίαν, υπήρξαν αληθινά φυτώρια. Εξ αυτών εξήλθαν πολλοί καθηγηταί του νεαρού Πανεπιστημίου της Θεσσαλονίκης: από δε τοιούτων αφωσιωμένων εργατών θ' αναδειχθούν οι μέλλοντες αρχιτέκτονες της Ελληνικής επιστήμης, ως ευχόμεθα και ποθοῦμεν, “πολλῶ κάρρονες” ημών». «Έκθεσις του Γενικού Γραμματέως κ. Σίμου Μενάρδου», *Ακαδημία Αθηνών, Πρακτικά του έτους 1926*, σ. 275-287.

13. Με διάταγμα, που εκδόθηκε στις 6 Μαρτίου 1927 και σύμφωνα με τα άρθρα 93 και 113 του «Οργανισμού της Ακαδημίας Αθηνών» (18 Μαρτίου 1926), το Αρχείο υπήχθη οριστικά στην Ακαδημία Αθηνών. Κατά τα άρθρα 24, 25, 26 την εποπτεία του ανέλαβε πενταμελής Εφορευτική Επιτροπή από ακαδημαϊκούς. Η εποπτεία αυτή, όπως παρατηρεί ο Π. Φουρίκης στην «Έκθεσις πεπραγμένων των Λαογραφικού Αρχείου (1918-1933)», υπήρξε τυπική «στρεφόμενη κυρίως περί την ρύθμισιν ζητημάτων αφορώντων το προσωπικόν (προτάσεις διορισμών, προαγωγών, απολύσεων, αποδοχών, παραιτήσεων, αδειών κ.λπ.) και τας εκθέσεις Πεπραγμένων».

14. «Λογοδοσία του Γενικού Γραμματέως κ. Σίμου Μενάρδου», *Ακαδημία Αθηνών. Πρακτικά του έτους 1927*, τόμ. 2ος, σ. 550.

15. «Του δε Λαογραφικού Αρχείου οι ταξινόμοι εξηκολούθησαν την σταχυολόγησιν και κατάταξιν 33 χειρογράφων και ικανού αριθμού παροιμιών, καταγίνονται δε εις σύνταξιν

ντες στο Αρχείο, ταξινόμοι και αποσπασμένοι εκπαιδευτικοί, όχι μόνο συνέχιζαν φιλόπονα την αρχειακή εργασία τους, αλλά πραγματοποιούσαν και λαογραφικές αποστολές για την συλλογή λαογραφικής ύλης¹⁶. Τον Νοέμβριο του 1929 ανακαλούνται οι αποσπασμένοι στο Αρχείο εκπαιδευτικοί και το προσωπικό «περιωρίσθη εις ένα μόνον ταξινόμον (τον κ. Πολίτην, ασχολούμενον εις την έκδοσιν των συμμείκτων του αιμινήστου πατρός του)». Η Ακαδημία διορίζει «διευθύνοντα ταξινόμο» τον Π. Φουρίκη και βρίσκει τρόπο να επαναπροσλάβει «τον συνταξιούχον κ. Λουκόπουλον, ο οποίος από του θέρους κατ' αίτησιν του Υπουργείου των Εξωτερικών βοηθεί εις την συλλογήν των δημοτικών μελωδίων, την οποίαν ανέλαβεν ο καθηγητής κ. Περνώ¹⁷» (βλ. «Λογοδοσία Γενικού

γενικού ευρετηρίου του μέχρι σήμερον συναχθέντος εις το Αρχειον υλικού. Δύο δε ταξινόμοι περιώδευσαν κατά το θέρος, χάριν νέων ερευνών, την Γορτυνίαν και την Ευρυτανίαν, όθεν η συγκομιδή υπήρξε πλουσία». «Λογοδοσία του Γενικού Γραμματέως κ. Σίμου Μενάρδου», *Ακαδημία Αθηνών. Πρακτικά του έτους 1928*, τόμ. 3ος, σ. 780-781. (Ε') Και του Λαογραφικού Αρχείου απεστείλαμεν δύο ταξινόμους εις την Γορτυνίαν και την Δωρίδα προς συλλογήν νέου υλικού. Επίσης προχώρησεν η κατάταξις παραλλαγών των δημοτικών ασμάτων και των παροιμιών. Αλλ' η πρό τιнос άρσις της αποσπάσεως των επικούρων ταξινόμων εδυσχέρανε την θέσιν του Αρχείου τούτου, όθεν εις αναπληρώσιν διορίσαμεν τακτικόν ταξινόμον τον κ. Πέτρον Φουρίκην. Ο κ. Γ. Πολίτης διευθύνει την έκδοσιν του μετ' ολίγον δημοσιευμένου Γ τόμου των Συμμείκτων του αιμινήστου Ν. Πολίτου. Τα χρήματα υπάρχουν». «Λογοδοσία του Γενικού Γραμματέως κ. Σίμου Μενάρδου», *Ακαδημία Αθηνών. Πρακτικά του έτους 1929*, τόμ. 4ος, σ. (262).

16. Ο Δημήτριος Λουκόπουλος πραγματοποίησε τέσσερις αποστολές (1927, 1928, 1929, 1931) στην Αιτωλοακαρνανία (Άγραφα, Ξηρόμερο, Βάλτο) και Δωρίδα με σκοπό τη συλλογή υλικού, που αφορούσε κυρίως τον ποιμενικό βίο (μάλιστα δύο από αυτές έγιναν χωρίς οικονομική αποζημίωση...). Βλ. Ευάγγελος Καραμανές, «Προσεγγίσεις του υλικού βίου...», *ό.π.*, σ. 419. Ο φιλόλογος Χαρίλαος Σακελλαριάδης, αποσπασμένος στο Λαογραφικό Αρχείο από την Εκπαίδευση, πραγματοποίησε δύο αποστολές για την συλλογή λαογραφικού υλικού στην Αρκαδία τα καλοκαίρια των ετών 1928 και 1929, όπως επισημάναμε σε έκδοση πρωτογενούς λαογραφικού υλικού από το Βαλτεσινικό Αρκαδίας. Βλ. Ευάγγελος Καραμανές, «Εισαγωγή» στο *Λαογραφικές Καταγραφές στο Βαλτεσινικό Γορτυνίας (Μύθοι ζώων, παραμύθια και τραγούδια)*, Κέντρον Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας, Πηγές του Λαϊκού Πολιτισμού αρ. 3, Αθήνα 2009, σ. 17.

17. Πρόκειται για τις ηχογραφήσεις δημοτικών τραγουδιών από τον Hubert Pernot και την Μέλπω Μερλιέ με την χρήση αξιόλογου τεχνικού εξοπλισμού στο θέατρο Αλάμπρα από το Μουσικό Λαογραφικό Αρχείο (Μ.Λ.Α.), που ιδρύθηκε το 1930. Βλ. σχετικά την μαρτυρία του Οκτάβιου Μερλιέ στο αφιέρωμα στον Hubert Pernot του περιοδ. *Νέα Εστία* (κείμενα των Οκτ. Μερλιέ, Νικ. Βέη και Νικ. Ανδριώτη), Οκτ. Μερλιέ, «Ο δάσκαλός μου», *Νέα Εστία*, τόμ. ΜΒ', τεύχ. 491 (1947), σ. 2-14 (και ειδικότερα σ. 5). Για την μακρόχρονη σχέση και συνεργασία της Μερλιέ με τον Δημ. Λουκόπουλο βλ. Μάρκος Δραγούμης, «Άγνωστα στοιχεία για το ταξίδι της Μέλπως Μερλιέ στη Ρούμελη», στο *Από το Βυζάντιο στο Ρεμπέτικο. Μουσική*

Γραμματέως της Ακαδημίας Αθηνών» του έτους 1930 στο «Παράρτημα»¹⁸).

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, παρά τα προβλήματα η εργασία ταξινομήσης του λαογραφικού υλικού ξεκινά με την ίδρυση του Αρχείου, αμέσως μόλις παραλαμβάνεται το πρώτο χειρόγραφο, στις 5 Ιουλίου 1918 σύμφωνα με το «Βιβλίον Λαογραφικής Ύλης». Στην έκθεσή του για το επιστημονικό έργο του Αρχείου κατά το έτος 1918, ο Ν. Γ. Πολίτης σημειώνει: «Προς περισυναγωγήν νέου υλικού ουδέν ήτο δυνατόν να γίνη, περιωρίσθησαν δ' αι εργασίαι εις την αντιγραφήν και ταξινόμησιν λαογραφικού υλικού αποκειμένου εν χειρογράφοις»¹⁹. Ορισμένα χειρόγραφα είχαν παραχωρηθεί από τον ίδιο τον Πολίτη και άλλα προέρχονταν από το αρχείο του Ιστορικού Λεξικού. Οι επίκουροι ταξινομητοί ασχολήθηκαν με τη σύνταξη ευρετηρίου των παραδόσεων (Γιάννης Αποστολάκης) και αποδελτίωσαν παροιμίες, άσματα, παραμύθια, καθώς και άλλο υλικό, μέσα στο οποίο εμφανίζονται και ειδήσεις για τους «βίους», την κατοικία, τα ενδύματα και την τροφή. Αξιόλογη πηγή για τον τρόπο εργασίας του Αρχείου εκείνη την περίοδο αποτελεί η διδακτορική διατριβή του Γ. Α. Μέγα του 1925, που δημοσιεύτηκε στον *Θόμο της Λαογραφίας*. Το κείμενο δομείται με μια παράθεση πληροφοριών και κάθε φορά γίνεται αναφορά σ' εκείνον που έθεσε υπόψιν του την πληροφορία. τις περισσότερες δε φορές πρόκειται για συγγάμελους του στο Αρχείο²⁰.

Στα επόμενα χρόνια η λαογραφική ύλη, που ταξινομήθηκε με τρόπο λεπτομερή, αφορούσε κυρίως τα αινίγματα, τα άσματα («κατά κατηγορίας, αδρομε-

κολογικές περιπλανήσεις, Ιόνιο Πανεπιστήμιο / Τμήμα Μουσικών Σπουδών. Εργαστήριο Ελληνικής Μουσικής, Κέρκυρα 2007, σ. 217-218. Επίσης στο *Μουσικό Διαδικτυακό περιοδικό TaR* (Μάρτιος 2007), <http://www.tar.gr/content/content.php?id=547>. Επίσης βλ. Αικατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, «Πρόλογος» στο *Λημοτικά τραγούδια Ευρυτανίας. Συλλογή Σπυρ. Δ. Περιστέρη 1959, 1962* (επιμ. Αναστ. Δ. Ηλιόπουλος), σειρά Πηγές του Λαϊκού Πολιτισμού αρ. 13, Κέντρον Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας, Αθήνα 2018, σ. IX-XVIII.

18. «Λογοδοσία του Γενικού Γραμματέως Σίμου Μενάρδου», *Πρακτικά της Ακαδημίας Αθηνών, έτος 1930*, τόμ. 5ος, σ. (122-123).

19. Ν. Γ. Πολίτης, *Έκθεσις των κατά το Λαογραφικόν Αρχείον πεπραγμένων από της ιδρύσεως αυτού μέχρι τέλους του έτους 1918*, Παράρτημα της Εφημερίδος της Κυβερνήσεως του Βασιλείου της Ελλάδος, αρ. φύλλου 36, 11 Φεβρουαρίου 1919, σ. 238. Επίσης βλ. Ευάγγελος Καραμανές, «Προσεγγίσεις του υλικού βίου κατά την περίοδο του Μεσοπολέμου: το Λαογραφικό Αρχείο», *ό.π.*, σ. 416-418.

20. Γ. Α. Μέγας, «Βιβλίον ωμοπλοτοσκοπίας εκ κώδικος της Εθνικής Βιβλιοθήκης Αθηνών», *Λαογραφία Θ'* (1925), σ. 3-51. Για την κατάταξη κατά θέματα, η οποία στο μέλλον θα εξελισσόταν σε μια πολύ ανεπτυγμένη μέθοδο ταξινόμησης αλλά και συλλογής-έρευνας του λαογραφικού υλικού, έχουμε αναφερθεί αναλυτικότερα στο Ευάγγελος Καραμανές, «Προσεγγίσεις του υλικού βίου...», *ό.π.*, σ. 417-418.

ρώς καθορισθείσας», εργασία που διακόπηκε μετά την αποχώρηση του Γιάννη Αποστολάκη τον Νοέμβριο του 1926, όταν διορίστηκε καθηγητής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, και συνεχίστηκε τα έτη 1928-1929 από τον Χαρ. Σακελλαριάδη), τα δίστιχα, τα παραμύθια (η αποκλειστική ασχολία του Γ. Α. Μέγα από το 1920 ως το 1927, που αναχωρεί για τη Γερμανία, όπου πραγματοποίησε σπουδές Κλασικής Φιλολογίας και Λαογραφίας ως το 1930), τις παροιμίες, τα τοπωνύμια (Δημ. Λουκόπουλος). Ο Λουκόπουλος ασχολήθηκε επίσης με την κατάταξη «κυρίων ονομάτων, επωνυμίων και παρωνυμίων, ως και των αρών, αποτροπών, ευχών, απευχών, ευφημισμών, όρκων, προποθέσεων και χαιρετισμών». Για όλα τα άλλα είδη, «αστρολογίας και μετεωρολογίας, βίων, γάμου, γλώσσης, δικαίου, ενδυμάτων, επιτηδευμάτων, επωδών, ευτραπέλων διηγήσεων, ζωολογίας, θεάτρου, ιατρικής, καλλιτεχνίας, κοινωνικής οργανώσεως, λατρείας, μαγείας, μαγικών συνηθειών, μαντικής, μιμικής, μουσικής, μύθων, οίκου, παιδίου, παιδιών, παραδόσεων, παρωδιών, περιπαιγμάτων μεταξύ χωρίων, τελευτής, τροφής, φιλοσοφίας, χορών κ.λπ., η ταξινόμησης εγένετο αδρομερώς διαιρεθείσης απλώς της ύλης κατά τα ανωτέρω αναγραφόμενα λαογραφικά κεφάλαια», όπως σημειώνει και ο Φουρίκης στην «Έκθεσή» του το 1933.

Αναφέρθηκε, ήδη, ότι ο Π. Φουρίκης διακρίθηκε και έλαβε θέση στο Λαογραφικό Αρχείο μετά από την ατυχή καθοδό του ως υπονηφίου γερουσιαστή στις εκλογές του Απριλίου 1929, η οποία τον ανάγκασε να παραιτηθεί από την θέση τακτικού συντάκτου, που κατείχε στο Ιστορικό Λεξικό. Συγκεκριμένα με αίτησή του στις 20 Μαΐου 1929 ζητά την τοποθέτησή του στην κενή θέση διευθυντού του Λαογραφικού Αρχείου, για να τοποθετηθεί τελικά ως ταξινόμος και να αναλάβει υπηρεσία στις αρχές του 1930²¹. Στην «Έκθεσή» του σημειώνει για εκείνη την περίοδο: «Αλλά και μετά την οριστικήν υπαγωγήν του Λ.Α. υπό την Ακαδημίαν η κατ' αριθμόν θέσις του προσωπικού του ου μόνον δεν εβελτιώθη, αλλά και εμειώθη εις τοσούτον, ώστε, λήγοντος του 1929, ν' αποτελέται τούτο εξ ενός ταξινόμου, ασκούντος και καθήκοντα διευθυντού [ενν. τον Γεώργιο Ν. Πολίτη], και ενός πρώην επικούρου ταξινόμου, όστις διά διαφόρων υπηρεσιακών συνδυασμών κατώρθωσε να διασωθή μέχρι του τέλους Δεκεμβρίου του ίδιου έτους, ότε και διωρίσθη ως έκτακτος υπάλληλος [ενν. τον Δημήτριο Λουκόπουλο] (Έκθεσις ΙΓ', 1930). Κατά τον αυτόν χρόνον διωρίσθη και εις ακόμη ταξινόμος, όστις επί διετίαν ασκήσας και καθήκοντα διευθυντού, προήχθη εις διευθυντήν κατά Ιανουάριον του 1932 [ενν. τον ίδιο, Π. Φουρίκη]».

21. Πέτρος Φυλίππου-Αγγέλου, *Ο Σαλαμίνιος αρχαιολόγος – ιστορικός – λαογράφος – γλωσσολόγος Πέτρος Αν. Φουρίκης...*, ό.π., σ. 53.

Δεδομένου ότι δεν υπάρχει δυνατότητα ουσιαστικής αύξησης των οργανικών θέσεων του προσωπικού (ούτε σκέψη γίνεται για κάποια ενδεχομένως γενναία πολιτική απόφαση του Υπουργείου Παιδείας²²), η διοίκηση της Ακαδημίας στρέφεται στην προοπτική στελέχωσης του Αρχείου από την δεξαμενή της Εκπαίδευσης. Εκεί υπηρετεί και ο Γεώργιος Μέγας, ο οποίος έχει επιστρέψει από την Γερμανία, όπου παρακολούθησε μαθήματα κλασσικής φιλολογίας και λαογραφίας στα πανεπιστήμια Λειψίας και Βερολίνου (1927-1930) και είχε την ευκαιρία να μελετήσει την οργάνωση σημαντικών λαογραφικών ιδρυμάτων. Στον Μέγα γίνεται ειδική αναφορά από τον Γενικό Γραμματέα της Ακαδημίας Σίμο Μενάρδο στην «Λογοδοσία» του έτους 1931²³: «Αλλ' επαρκούν δύο τρεις άνθρωποι εις το ευρύτατον έργον της μελέτης του βίου του όλου Ελληνικού λαού, καταλοίπου δύο μεγάλων πολιτισμών; Αναντιρρήτως όχι. Εδώ θα μου επιτραπή να υπομνήσω ότι ως Πρύτανις είχα φροντίσει και εξεπαιδύσαμεν εις Γερμανίαν ως λαογράφον αριστούχον φιλόλογον· ουδ' αυτός όμως εχρησιμοποιήθη, διότι κατηργήθη η αναγκαία απόσπασις γυμνασιακών καθηγητών» (βλ. στο Παράρτημα)²⁴.

Τα διαχρονικώς πενιχρά αριθμητικά δεδομένα όσον αφορά τις οργανικές θέσεις ειδικευμένου προσωπικού του Λαογραφικού Αρχείου / Κέντρου Λαογραφίας είναι αποκαλυπτικά της ελάχιστης μέριμνας της ελληνικής Πολιτείας για την έρευνα του παραδοσιακού πολιτισμού. Το ζήτημα έχουν επισημάνει όλοι σχεδόν οι διατελέσαντες διευθυντές του Κέντρου Λαογραφίας και όχι μόνο αυτοί²⁵. Δεν κρίνουμε σκόπιμο να επανέλθουμε στο θέμα με λεπτομέρειες εδώ.

22. Υπολογίσιμη αύξηση των οργανικών θέσεων του προσωπικού της Ακαδημίας έγινε με την ψήφιση του Ν. 4545 του 1966 χάρη και στην αυτοπρόσωπη μέριμνα του τότε προέδρου της Κωνσταντίνου Τσάτσου.

23. Μιχ. Γ. Μερακλής, «Γεώργιος Α. Μέγας» [νεκρολογία], *Λαογραφία*, τόμ. ΛΑ' (31) (1976-1978), σ. 3-14.

24. «Λογοδοσία του Γενικού Γραμματέως Σίμου Μενάρδου», *Πρακτικά της Ακαδημίας Αθηνών*, έτος 1931, τόμ. 6ος, σ. (122-123).

25. Ο Γ. Α. Μέγας, αποτιμώντας το 1958 το έργο του Αρχείου κατά την περίοδο της διευθύνσεώς του (1936-1955), σημειώνει σχετικά: «1. Επετεύχθη δι' επιμόνων προσπαθειών αύξησις των οργανικών εν τω Αρχείω θέσεων, αι οποίαι από του 1933 είχαν περιορισθή εκ λόγων οικονομίας ή κακής εκτιμήσεως των πραγμάτων εις ένα διευθυντήν, ένα ταξινόμον και ένα γραφέα. Αλλά και αυτή η μόνη θέσις γραφέως επί εξαετίαν (1948-1954) παρέμεινε κενή. Και ειργάσθησαν μεν κατά καιρούς εν τω Αρχείω λειτουργοί τινες της δημοσίας εκπαιδεύσεως, αποσπασθέντες εις αυτό, αλλά μόνον διά της μονιμοποιήσεως των ειδικευθέντων εις το λαογραφικόν έργον προσώπων το Λαογραφικόν Αρχείον απέκτησε την απαραίτητον εις προσωπικόν δύναμιν. Το υπηρετούν νυν εν αυτό μόνιμον προσωπικόν είναι εννεαμελές». Γεώργιος Α. Μέγας, «Λαογραφικόν Αρχείον της Ακαδημίας Αθηνών. Περί του συντελεσθέν-

Έχουμε αναφερθεί αλλού, εν είδει συγκρίσεως, στα αντίστοιχα δεδομένα των ομόλογων Ινστιτούτων γειτονικών βαλκανικών χωρών ή των πολύ μικρότερων σε πληθυσμό, σε σχέση με την Ελλάδα, χωρών της Βαλτικής, των οποίων τα εθνικά λαογραφικά αρχεία ιδρύθηκαν κατά την ίδια χρονική περίοδο (Λετονία 1924, Εσθονία 1927)²⁶. Η αναφορά αυτή γίνεται χωρίς να παραβλέπεται η ιδιαίτερη ιστορική πορεία, το μορφωτικό περιβάλλον κάθε χώρας και η θέση των λαογραφικών σπουδών στην διαδικασία της εθνικής συγκρότησης ή ολοκλήρωσης κάθε λαού. Όμως, η σύγκριση με την πολιτική που ακολούθησαν στο θέμα της συγκρότησης και στελέχωσης των εθνικών λαογραφικών αρχείων γειτονικές ή μακρινές χώρες αποκαλύπτει πληρέστερα την διαχρονική έλλειψη ενδιαφέροντος και την άγνοια των πολιτικών ιθυνόντων για την σημασία της μελέτης και ανάδειξης των στοιχείων του παραδοσιακού πολιτισμού.

ντος εν τω Λαογραφικώ Αρχείω έργου κατά τα έτη 1936-1955 (Διεύθυνσις καθηγητού Γ. Α. Μέγα)», *Λαογραφία*, τόμ. ΙΖ' (1957-1958), σ. 648-658.

26. Κέντρον Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας: Ιστορικό, προγράμματα ανάπτυξης, εκσυγχρονισμός..., ό.π.. Ειδικότερα, βλ. Ευάγγελος Καραμανές «Κινηματογραφικές καταγραφές στο πλαίσιο των λαογραφικών αποστολών του Κέντρου Λαογραφίας. Συμβολή στην μελέτη της ιστορίας του Λαογραφικού Αρχείου / Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών», *Επετηρίς του Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών*, τόμ. 33-34 (2009-2013), Αθήνα 2016, σ. 523-550.

Για ξένα λαογραφικά αρχεία, βλ. Barbro Klein, "Folklore, Heritage Politics and Ethnic Diversity", *Thinking About the Past and the Future. - Folklore, Heritage Politics and Ethnic Diversity. A Festschrift for Barbro Klein*, edited by Pertti J. Anttonen et al. Botkyrka, Multicultural Centre 2000, σ. 23-36. Ειδικότερα για την Βουλγαρία βλ. Stoyanka Boyadzhieva, "Folklore, ethnographie, ethnologie: Recherche et théorie en Bulgarie au xxe siècle", *Ethnologie française*, vol. 31, 2001/2, σ. 209-218. Για την Σερβία βλ. Miroslava Lukić Krstanović, "Ethnology of Socialism: New and Old Paradigms of Institute of Ethnography, Serbian Academy of Sciences and Art (SASA)", *Ethnologia Slovaca et Slavica*, 35 (2012), σ. 7-20. Για την Εσθονία και τις χώρες της Βαλτικής, Ülo Valk, "On the Discursive Foundations of Estonian Folkloristics: a Farmer's View of Vision", *Everyday Life and Cultural Patterns. International Festschrift for Elle Vunder*, edited by Ene Kõresaar & Art Leete, *Studies in Folk Culture*, vol. 3., Tartu University Press, Tartu 2004, σ. 265-272. Ergo-Hart Västriik, "Archiving Tradition in a Changing Political Order: From Nationalism to Pan-Finno-Ugrianism in the Estonian Folklore Archives", Paper prepared for the conference "Culture Archives and the State: Between Nationalism, Socialism, and the Global Market", May 3-5, 2007, Mereson Center, Ohio State University, USA. Published in *Culture Archives and the State: Between Nationalism, Socialism, and the Global Market (Working Papers of the Center for Folklore Studies*, v. 1). The Center for Folklore Studies, The Ohio State University, 2007 [2010]. Available at <http://hdl.handle.net/1811/46903>. Ergo-Hart Västriik, "Oskar Loorits: Byzantine Cultural Relations and Practical Application of Folklore Archives" published in Kristin Kuutma, Tiit Jaago (eds.). *Studies in Estonian Folkloristics and Ethnology: A Reader and Reflexive History*, Tartu University Press, Tartu 2005, σ. 203-215.

Τον Ιανουάριο του 1932 ο Π. Φουρίκης προάγεται, όπως αναφέραμε, σε διευθυντή του Λαογραφικού Αρχείου²⁷. Οργανώνει την μεταφορά του Αρχείου από τους χώρους της Εθνικής Βιβλιοθήκης στο ισόγειο του Μεγάρου της Ακαδημίας Αθηνών, όπου έμελλε να παραμείνει για τα επόμενα 35 έτη (έως τις αρχές του 1967, όταν μεταφέρθηκε στο Μέγαρο των Κέντρων Ερευνών της Ακαδημίας Αθηνών επί της οδού Αναγνωστοπούλου στο Κολωνάκι, όπου παρέμεινε επί μία ενδεκαετία)²⁸. Η εγκατάσταση του Αρχείου στους χώρους του Μεγάρου της Ακαδημίας συμβάλλει στην μορφοποίηση, συμβολικά αλλά και επί της ουσίας, της ιδιαίτερης ταυτότητας του Αρχείου πάντα στο πλαίσιο της παράδοσης της Λαογραφίας του Ν. Γ. Πολίτη. Συγκεκριμένα αναφερόμαστε στην χωρική γειτνίαση με τα άλλα ερευνητικά Ιδρύματα της Ακαδημίας και ιδίως με το Ιστορικό Λεξικό αλλά και την διοικητική φυσιογνωμία της Ακαδημίας. Μετά την μεταφορά, τακτοποιείται καλύτερα το υπάρχον τότε υλικό του Αρχείου και συνεχίζεται με μεγαλύτερη ευχέρεια η ταξινόμική εργασία του Γ. Πολίτη (Αρχείο Παροιμιών) και του Δημ. Λουκόπουλου (υλικό αποστολών στην Ακαρ-

27. Κατά το ίδιο έτος διεκδικεί χωρίς επιτυχία θέση καθηγητού Αρχαίας Ιστορίας στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Υπόμνημα, που υπέβαλε τότε στην Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, δημοσιεύεται στο Πέτρος Φιλίππου-Αγγέλου, *Ο Σαλαμίνιος αρχαιολόγος – ιστορικός – λαογράφος – νησιολόγος Πέτρος Αν. Φουρίκης...*, ό.π., σ. 48-59.

28. Ο χώρος, όπου εγκαταστάθηκε το Λαογραφικό Αρχείο (αλλά και το Ιστορικό Λεξικό), απείχε αρκετά από το να είναι ο πλέον κατάλληλος για την συγκεκριμένη χρήση. Η τότε κατάστασή του είναι γνωστή στους νεότερους από τις αφηγήσεις των παλαιότερων ερευνητών, οι οποίοι συνήθως τον περιγράφουν με μελανά χρώματα. Στις αφηγήσεις (αλλά και στα επίσημα κείμενα), αναλόγως με την στάση ή την διάθεση του αφηγητή (ή του γράφοντος), ο χώρος αναφέρεται ως «υπόγειο της Ακαδημίας Αθηνών», που αληθεύει, αν η είσοδος γίνει από την κεντρική είσοδο του Μεγάρου επί της οδού Πανεπιστημίου, ή ως «ισόγειο», που είναι πιο κοντά στην πραγματικότητα, αν ο επισκέπτης εισέλθει από τις εισόδους του κήπου... Παραλλήλως οι παλαιοί συνάδελφοι τονίζουν ότι ο –εξ ανάγκης– στενός συγχρωτισμός πολλών λαμπρών επιστημόνων διαφόρων ειδικοτήτων στον περιορισμένο αυτόν χώρο τον καθιστούσε σπουδαία μονάδα παραγωγής γνώσης και ανταλλαγής επιστημονικών απόψεων. Σήμερα, μετά από εξειδικευμένες εργασίες που πραγματοποιήθηκαν κατά την δεκαετία του 2000 και έως τις μέρες μας από τις διοικήσεις της Ακαδημίας Αθηνών, ο χώρος που στέγαζε το Αρχείο δεν θυμίζει σε τίποτα τις αφηγήσεις των παλαιότερων συναδέλφων, δεδομένου ότι φιλοξενεί το εξοπλισμένο με τεχνολογία αιχμής Γραφείο Πληροφορικής της Ακαδημίας, ενώ οι ευρύτεροι χώροι (που παλαιότερα, από το 1914 έως το 1991, καταλάμβαναν τα Γενικά Αρχεία του Κράτους) στεγάζουν την άρτια εξοπλισμένη Κεντρική Βιβλιοθήκη της Ακαδημίας. Για το Μέγαρο της Ακαδημίας Αθηνών βλ. σχετικά στην δικτυακή πύλη της Ακαδημίας: <http://www.academyofathens.gr/el/building/introduction>. Βλ. και τη μελέτη του Χρύσανθου Χρήστου, *Ο μύθος του Προμηθέα και ο ζωγραφικός διάκοσμος της Ακαδημίας Αθηνών*, Γραφείο Δημοσιευμάτων της Ακαδημίας Αθηνών, Αθήνα 2003.

νανία, παρωνύμια, αινίγματα κ.ά.). (Βλ. «Λογοδοσία Γενικού Γραμματέως της Ακαδημίας Αθηνών Σίμου Μενάρδου» του έτους 1932 στο «Παράρτημα»²⁹).

Το 1933 η αντιγραφή και αποδελτίωση του υλικού των χειρογράφων των λαογραφικών συλλογών κατά θέμα (βίοι, γλώσσα, άσματα, δίκαιον, λατρεία, μύθοι κ.λπ.) πραγματοποιείται κανονικά, ενώ στο προσωπικό προστίθεται ως έκτακτος ταξινόμος και ο Γ. Μέγας και ο Δημ. Λουκόπουλος πραγματοποιεί αποστολή στην περιοχή του Σουλίου. (Βλ. «Λογοδοσία του Γενικού Γραμματέως Δημητρίου Αιγινήτου» του έτους 1933 στο «Παράρτημα»³⁰).

Τον Μάιο του 1933 ο Π. Φουρίκης υποβάλλει «Εκθεσή» του στην Διοίκηση της Ακαδημίας Αθηνών με στόχο την προαγωγή των εργασιών του Λαογραφικού Αρχείου. Ο Στίλπ. Κυριακίδης γράφει στην νεκρολογία του Φουρίκη ότι και ο ίδιος μεσολάβησε στην Εφορευτική Επιτροπή του Αρχείου για τον σκοπό αυτό, κατά παράκληση του Φουρίκη, προσθέτοντας ότι η «Εκθεση» υποβλήθηκε κατόπιν «εκφρασθείσης επιθυμίας» του τότε Γενικού Γραμματέως της Ακαδημίας Δημητρίου Αιγινήτη³¹. Το κείμενο της «Εκθεσης» (εκτάσεως 18 σελίδων στην δημοσιευμένη μορφή του) χωρίζεται σε δύο μέρη: «Α΄ Πεπραγμένα», όπου περιλαμβάνονται: I. Τα πρό της ιδρύσεως, II. Ίδρυσις - Έδρα, III. Εφορευτική Επιτροπή, IV. Προσωπικόν, V. Εργασία, VI. Βοηθητικά εργασία, VII. Αποστολαί, VIII. Εκδόσεις, IX. Πλουτισμός του Αρχείου (χειρόγραφα, βιβλιοθήκη), X. Εθνική Μουσική Συλλογή, «Β΄ Δέοντα γενέσθαι», όπου περιλαμβάνονται: I. Προσωπικόν, II. Εργασία (Α. Αντιγραφή, Β. Ταξινόμισις), III. Βοηθητικά εργασία, IV. Πλουτισμός του Αρχείου (αποδελτίωσις - αποστολαί), V. Εκδόσεις και, τέλος, «Ανακεφαλαίωσις των δεόντων γενέσθαι», όπου συνοψίζονται οι προτάσεις του Φουρίκη για το μέλλον του Αρχείου ως εξής:

1. Το προσωπικόν πρέπει να ενισχυθή κατ' αρχήν διά μονίμου βοηθητικού προσωπικού.
2. Η εργασία πρέπει επί του παρόντος να περιστραφή κυρίως περί την δι' αντιγραφής ή άλλως περισυλλογήν, συγκέντρωσιν και ταξινόμησιν του υλικού. Και η μεν αντιγραφή πρέπει να στραφή εν' αρχήν προς την αποδελτίωσιν των εν ενιαίοις δελτίοις κακώς κατ' αρχήν συμμεικτως αντιγραφεισών ειδήσεων, και έπειτα προς τα χειρόγραφα και μετά τούτο προς τα έντυπα.

29. «Λογοδοσία Γενικού Γραμματέως Σίμου Μενάρδου», *Πρακτικά της Ακαδημίας Αθηνών*, έτος 1932, τόμ. 7ος, εν Αθήναις 1932, σ. (143).

30. «Λογοδοσία του Γενικού Γραμματέως Δημητρίου Αιγινήτου», *Πρακτικά της Ακαδημίας Αθηνών*, έτος 1933, τόμ. 8ος, εν Αθήναις 1933, σ. (167).

31. Στίλπων Κυριακίδης, «Πέτρος Α. Φουρίκης (1878-1936)», *Λαογραφία*, τόμ. ΙΒ΄ (1938-1948), σ. 303-305. (Βλ. στο «Παράρτημα»).

Η δε ταξινόμησις πρέπει να στραφή κατά πρώτον λόγον προς τα διάφορα είδη, άτινα δεν έτυχον ουδεμίας άλλης μερίμνης, πλην της αδρομερούς κατά κεφάλαια διαιρέσεως, και κατά δεύτερον λόγον προς τα άσματα, τα παραμύθια κ.λπ. Εκ παραλλήλου πρέπει να συνεχισθή η ταξινόμησις των παροιμιών.

3. *Ο πλουτισμός του Αρχείου πρέπει να αναζητηθή δι' αποστολών, διαγωνισμών και συνεργασίας μετά εκπαιδευτικών λειτουργών και άλλων.*
4. *Τα δημοσιεύματα πρέπει να διακριθώσιν εις τα υπ' ευθύνην του Α.Α. εκδοθησόμενα και εις τα υπ' αυτού υιοθετηθησόμενα*³².

Ο Στίλπ. Κυριακίδης σημειώνει με πικρό χιούμορ στην νεκρολογία του Φουρίκη για την τύχη της «Εκθεσης»: «... είχε την ευτυχίαν ίσως να καταχωρισθή εις τα πρακτικά της Επιτροπής, διά να καταχωσθή εις αυτά»³³. Στην πραγματικότητα χωρίς ειδικευμένο προσωπικό και χρηματικούς πόρους ακόμα και οι καλύτερες προτάσεις δεν έχουν τύχη... Ο Π. Φουρίκης, πάντως, παρά τα πενιχρότατα δεδομένα εξασφάλισε την λειτουργία του Αρχείου, διατυπώνοντας πραγματιστικές και εφαρμόσιμες προτάσεις για την κατάταξη του λαογραφικού υλικού και διαμορφώνοντας ένα πλαίσιο εκτέλεσης των τακτικών εργασιών του.

Το 1934, έτος κατά το οποίο απεβίωσε ο θεμελιωτής της Ακαδημίας Δημήτριος Αντίνης (14 Μαρτίου), στο Αρχείο εισέρχονται αξιολογες συλλογές. Οι ταξινομηκές εργασίες αφορούν τα κλεφτικά τραγούδια (Γ. Πολίτης), τους επαγγελματικούς βίους (Δ. Λουκόπουλος), ενώ ο Γ. Α. Μέγας ασχολείται με το κύριο αντικείμενό του, την ταξινόμηση των μύθων και παραμυθιών κατά το διεθνές σύστημα του Antti Aarne. Σημειώνουμε, ενδεικτικά, ότι ο Φουρίκης στην «Εκθεσή» του δεν υποστηρίζει την κατάταξη των παραμυθιών κατά το σύστημα του Aarne, παρακινούμενος, ίσως, από τον τρόπο εργασίας και κατάταξης γλωσσικής ύλης στο Ιστορικό Λεξικό: «Η [ταξινόμησις] των ασμάτων όμως ασφαλώς απαιτεί αναθεώρησιν και συμπλήρωσιν, η δε των παραμυθιών συσχετισμόν προς την του όλου Αρχείου διάθεσιν, διότι η κατά το σύστημα του Aarne κατά τύπους ταξινόμησις θα εξυπηρετήση μεν την διεθνή επιστήμη, όχι όμως και την αρχειακή ανάγκη»³⁴. Η πρότασή του δεν εφαρμόστηκε, ακόμα και όταν ο ίδιος ήταν διευθυντής του Αρχείου, καθώς ο Γ. Α. Μέγας (όπως και ο Στίλπ. Κυριακίδης) υποστήριζαν την εναρμόνιση της αρχειακής λαογραφικής εργασίας με τις αρχές και τις πρακτικές των λαογραφικών αρχείων βορειοευρωπαϊκών χωρών. Συγκεκριμένα, ο Κυριακίδης δημοσίευσε στο περ. «Λαογρα-

32. Βλ. Αναστάσιος Π. Καρανής, «Πέτρος Φουρίκης (1878-1936)», *ό.π.*, σ. 41.

33. Στίλπων Κυριακίδης, *ό.π.*

34. Πέτρος Φιλίππου-Αγγέλου, *ό.π.*, σ. 407.

φία» τις αποφάσεις του Λαογραφικού Συνεδρίου της Λούνδης (Lund) Σουηδίας για την έρευνα των παραμυθιών (συνεδρία της 8ης Νοεμβρίου 1935) μετά από σχετική εισήγηση του διαπρεπούς γερμανού καθηγητή του Πανεπιστημίου του Τάρτου Εσθονίας Walter Anderson³⁵ και του μαθητή του, οργανωτή και πρώτου διευθυντή του Λαογραφικού Αρχείου της Εσθονίας Oskar Loorits³⁶. Επίσης, στον πρώτο κανονισμό εργασιών του Λαογραφικού Αρχείου, που συνέταξε ο Γ. Α. Μέγας και εγκρίθηκε από τη Σύγκλητο της Ακαδημίας Αθηνών το 1944³⁷, αναφέρεται ότι το Αρχείο είναι προσαρμοσμένο στους επιστημονικούς σκοπούς που επιδιώκουν τα ομοειδή επιστημονικά ιδρύματα και άλλων χωρών, όπως διατυπώθηκαν στο ψήφισμα του Λαογραφικού Συνεδρίου της Λούνδης (Lund) (περ. Zeitschrift für Volkskunde, bd 6, 1935, σ. 314)³⁸. Κατά το 1934 ο Δ. Λουκόπουλος πραγματοποίησε αξιολογή σε αποτελέσματα αποστολή στην επαρχία Ελασσόνας και την περιοχή των Χασίων (σημ. νομό Γρεβενών). (Βλ. «Έκθεσις περί των κατά το έτος 1934 υπό της Ακαδημίας Αθηνών πεπραγμένων...» στο «Παράρτημα»³⁹). Το 1935 οι ταξινομηκές εργασίες συνεχίστηκαν σύμφωνα με τον διαμορφωμένο προγραμματισμό, όπως και κατά το προηγούμενο έτος, ενώ ο Δ. Λουκόπουλος πραγματοποίησε αποστολή στο Ρουμλούκι (Ημαθία).

Το τέλος του έτους 1935 σημαδεύεται όμως από την, επί της ουσίας, αποχώρηση του Π. Φουρική από το Λαογραφικό Αρχείο μετά από σοβαρό επεισόδιο

35. Ο διαπρεπής καθηγητής Λαογραφίας, παραμυθολόγος Walter Anderson προερχόταν από οικογένεια Γερμανών της Βαλτικής (γεννήθηκε στο Μίνσκ της Λευκορωσίας το 1885). Το 1939, όπως η πλειοψηφία των Γερμανών της Βαλτικής, μετοίκησε από το Τάρτου Εσθονίας στην Γερμανία κατ' εφαρμογή απόφασης της τότε γερμανικής κυβέρνησης. Απεβίωσε το 1962 στο Κίελο, όπου ήταν ομότιμος καθηγητής. Το 1957 αναγορεύτηκε επίτιμος εταίρος της Ελληνικής Λαογραφικής Εταιρείας. Γεώργιος Χ. Κούζας, *Ελληνική Λαογραφική Εταιρεία. Η ιστορική διαδρομή της (1908-2008)*, Αθήνα 2009, σ. 96.

36. Στίλπ. Π. Κυριακίδης, «Ανακοινώσεις και αγγέλματα. (Ιδρυσις Λαογραφικού Αρχείου)», *Λαογραφία* ΙΑ' (1934-1937), σ. 678-679. Για το έργο του Oscar Loorits βλ. Ergo-Hart Västriik, "Archiving Tradition...", *ό.π.* και ο ίδιος "Oskar Loorits...", *ό.π.*

37. Γ. Α. Μέγας, «Εκθέσεις των υπό του Λαογραφικού Αρχείου πεπραγμένων κατά τα έτη 1943-1944. Β. Κατά το έτος 1944», *Επετηρίς του Λαογραφικού Αρχείου*, Ε'-ΣΤ' (πέμπτον και έκτον έτος, 1943-1944), εν Αθήναις 1949, σ. 158.

38. *Κέντρον Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας: ιστορικό, προγράμματα ανάπτυξης, εκσυγχρονισμός*, *ό.π.*, σ. 8.

39. «Εκθέσις περί των κατά το έτος 1934 υπό της Ακαδημίας Αθηνών πεπραγμένων συνταχθείσα και εν τη Πανηγυρική Συνεδρία της 27ης Δεκεμβρίου 1934 αναγνωσθείσα υπό του Γενικού Γραμματέως Γεωργίου Π. Οικονόμου» στα *Πρακτικά της Ακαδημίας Αθηνών*, έτος 1934, τόμ. 9ος, εν Αθήναις 1934, σ. (127).

υγείας στον χώρο εργασίας του στις 25 Νοεμβρίου⁴⁰, μακρά άδεια απουσίας λόγω ασθένειας του Γ. Πολίτου και την αποχώρηση του Δημ. Λουκόπουλου. (Βλ. «Εκθεσις περί των κατά το έτος 1935 υπό της Ακαδημίας Αθηνών Πεπραγμένων...» στο «Παράρτημα»⁴¹). Ο Π. Φουρίκης αποβιώνει, μετά από μακρά ασθένεια, στις 4 Απριλίου 1936.

Σύμφωνα με την διατύπωση του Στίλπ. Κυριακίδη⁴², ο Πέτρος Φουρίκης ως διευθυντής του Λαογραφικού Αρχείου (1932-1936) «εσυνέχισε το από ιδρύσεως αυτού αρξάμενον συλλεκτικόν και ταξινομικόν έργον, χωρίς όμως και να δυνηθή να επιτύχη την εύρυνσιν και προαγωγήν των εργασιών αυτού κυρίως ένεκα της αδιαφορίας της Ακαδημίας, εις ην η Πολιτεία ενεπιστεύθη το πρώην ανεξάρτητον τούτο επιστημονικόν ίδρυμα». Με βάση όσα εκθέσαμε παραπάνω, θα συμφωνούσαμε με την διαπίστωση ότι δεν υπήρξε στα χρόνια του Π. Φουρίκη διεύρυνση του επιστημονικού έργου του Αρχείου και ότι, ενδεχομένως, η οργανωτική δομή της νεοσυσταθείσης Ακαδημίας δεν μπόρεσε να ανταποκριθεί, όσο θα έπρεπε, στην επάνδρωσή του πιέζοντας την πολιτική ηγεσία, ώστε να το ενισχύσει καταλλήλως. Η ένταξή του, ωστόσο, στην Ακαδημία – τακτικά μέλη της οποίας ορίστηκαν λαμπροί επιστήμονες και διανοούμενοι εγνωσμένου κύρους, με πρώτο τον Δημήτριο Αιγινήτη, προσκείμενοι ως επί το πλείστον, στην ευρύτερο πολιτικό χώρο του βενιζελισμού⁴³ – εξασφάλισε κατ' αρχάς την συνέχεια της λειτουργίας του, αλλά και την περαιτέρω ανάπτυξή του αργότερα. Αυτά εκτιμούμε ότι δεν θα ήταν δεδομένα, αν παρέμενε ανεξάρτητο επιστημονικό ίδρυμα. Η επιστημονική του κατάρτιση αλλά και «η καλοκαγαθία του ανδρός, ο ανθρωπισμός, η ακεραιότης του ήθους και του φρονήματος»⁴⁴ επέτρεψαν στον

40. Σύμφωνα με μία μαρτυρία υπέστη εγκεφαλικό επεισόδιο μόλις έμαθε την επαναφορά του Βασιλίου Γεωργίου του Β' από την κυβέρνηση Κονδύλη κατά την ημέρα εκείνη (μετά από το, γνωστό ως νόθο, δημοψηφισμα της 3ης Νοεμβρίου 1935, που διενήργησε η δικτατορική κυβέρνηση Κονδύλη). Πέτρος Φιλίππου-Αγγέλου, *Ο Σαλαμίνιος αρχαιολόγος – ιστορικός – λαογράφος – γλωσσολόγος Πέτρος Αν. Φουρίκης...*, ό.π., σ. 410.

41. «Εκθεσις περί των κατά το έτος 1935 υπό της Ακαδημίας Αθηνών πεπραγμένων συνταχθείσα και εν τη Πανηγυρική Συνεδρία της 26ης Δεκεμβρίου 1935 αναγνωσθείσα υπό του Γενικού Γραμματέως Γεωργίου Π. Οικονόμου» στα *Πρακτικά της Ακαδημίας Αθηνών*, έτος 1935, τόμ. 10ος, εν Αθήναις 1935, σ. (94).

42. Βλ. Στίλπ. Π. Κυριακίδης, «Πέτρος Α. Φουρίκης (1878-1936)», *Λαογραφία* IB' (1938-1948), σ. 303-305. Βλ. επίσης, ενδεικτικά, Στίλπ. Π. Κυριακίδης, «Ανακοινώσεις και αγγέλματα. (Ίδρυσις Λαογραφικού Αρχείου)», *Λαογραφία* IA' (1934-1937), σ. 678-680, όπου γίνεται αναφορά στις δυσκολίες, τις οποίες αντιμετώπισε κατά την πρωτοβουλία που ανέλαβε το 1927 για να ιδρυθεί Λαογραφικό Αρχείο στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

43. Ελένη Μπελιά, ό.π.

44. Βλ. Στίλπ. Π. Κυριακίδης, «Πέτρος Α. Φουρίκης (1878-1936)», ό.π., σ. 305. Βλ. επί-

Πέτρο Φουρίκη να συμβάλει στην παγίωση των υποδομών και την τακτικότητα των εργασιών του Αρχείου κρατώντας τον δρόμο ανοιχτό για το μέλλον. Στην Ακαδημία κατέλιπε μνήμην αγαθή, διότι «ειργάσθη με σεμνότητα ήθους διά την ανάπτυξη του Ιδρύματος» κατά την έκφραση του ακαδημαϊκού Αναστασίου Ορλάνδου στην ομιλία του στην Ακαδημία Αθηνών για τα 50 χρόνια του Κέντρου το 1968 ως προέδρου της Εφορευτικής Επιτροπής του⁴⁵. Όλες σχεδόν οι προτάσεις του Φουρίκη υλοποιήθηκαν κατά τα χρόνια που ακολούθησαν, ορισμένες, ίσως, και με πιο ανεπτυγμένο τρόπο σε σχέση με ότι αυτός φαίνεται να υπολόγιζε. Βεβαίως οι γενικότερες πολιτικές και πνευματικές εξελίξεις μετά και τον Εμφύλιο σίγουρα απείχαν πολύ από τον τρόπο σκέψης και τους ευρύτερους ορίζοντες της γενιάς του Φουρίκη.

Στην διεύθυνση του Αρχείου τον Φουρίκη διαδέχεται ο Γ. Α. Μέγας, ο οποίος, όπως αναφέρθηκε, υπηρετούσε ήδη εκεί από το 1933 αλλά και παλαιότερα. Σημειώνουμε ότι επιθυμία και επιλογή του Ν. Γ. Πολίτη ήταν να είναι μέλος του μόνιμου προσωπικού από την ίδρυσή του το 1918, αλλά αυτό δεν στάθηκε δυνατό⁴⁶. Ο Μέγας, όπως έχουμε γράψει και αλλού, είχε συγκροτημένη άποψη για τον ρόλο του Αρχείου, – αντίστοιχη και με τα δεδομένα «ομολόγων» ευρωπαϊκών ιδρυμάτων, τα οποία ε γνώριζε –, την οποία είχε την δυνατότητα και το κύρος να επιβάλει και να προαγάγει, πράγμα σωτήριο για την Υπηρεσία. Το Λαογραφικό Αρχείο ουσιαστικά περνά σε μια νέα περίοδο χάρη στην είσοδο εκπροσώπων μιας νεότερης επιστημονικής γενιάς σε αυτό, εκπαιδευτικών προερχόμενων από την Μέση Εκπαίδευση, χάρη σε πολιτική απόφαση του υπουργού της Παιδείας (βλ. «Έκθεσις περί των κατά το έτος 1936 υπό της Ακαδημίας Αθηνών πεπραγμένων...» στο «Παράρτημα»⁴⁷. Με την αποχώρηση

σης την νεκρολογία, που δημοσιεύτηκε στο περιοδικό «Αθηνά» της Επιστημονικής Εταιρείας (της οποίας υπήρξε μέλος, γραμματέας κατά τα έτη 1920-1927, σύμβουλος και ταμίας από το 1930 κ.ε.), στο οποίο ο Φουρίκης δημοσίευσε πολλές μελέτες και μεριμνούσε για την σωστή έκδοσή του. Ιωάνν. Δ. Φωκίτης, «Π. Α. Φουρίκης. Διευθυντής του Λαογραφικού Αρχείου της Ακαδημίας Αθηνών (20 Μαΐου 1878 – 4 Απριλίου 1936)», *Αθηνά*, τ. 46 (1935), σ. 278-285.

45. Αναστ. Ορλάνδος, «Η επί πεντηκονταετία δράσις του Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας», *Πρακτικά της Ακαδημίας Αθηνών*, τόμ. 43ος, 1968, σ. 133-141. Δημοσιεύτηκε επίσης στο *Επετηρίς του Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών*, τόμ. Κ'-ΚΑ' (1967-1968), σ. 5-14.

46. Ευάγγελος Καραμανές, «Προσεγγίσεις του υλικού βίου...», *ό.π.*

47. «Έκθεσις περί των κατά το έτος 1936 υπό της Ακαδημίας Αθηνών πεπραγμένων συνταχθείσα και εν τη Πανηγυρική Συνεδρία της 30ης Δεκεμβρίου 1936 αναγνωσθείσα υπό του Γενικού Γραμματέως Γεωργίου Π. Οικονόμου» στα *Πρακτικά της Ακαδημίας Αθηνών*, έτος 1936, τόμ. 11ος, εν Αθήναις 1936, σ. (104-106). Επίσης γενικότερα για τον Γ. Α. Μέγα και την ελληνική Λαογραφία, βλ. Μ. Γ. Βαρβούνης, *Ο Γεώργιος Α. Μέγας (1893-1976) και*

κατά το προηγούμενο έτος του Δημ. Λουκόπουλου αμβλύνεται σημαντικά και η ηθική «παρουσία» του πρώτου διευθυντού του Αρχείου Στίλπωνος Κυριακίδη δεδομένης της στενής σχέσης συνεργασίας μεταξύ των δύο ανδρών. Ο Γ. Α. Μέγας θα μπορέσει, κατά τα λίγα χρόνια που μεσολαβούν ως την έναρξη του Πολέμου και την Κατοχής, να οργανώσει σε ευρύτερη βάση τις συλλεκτικές, ταξινομικές και εκδοτικές εργασίες του Αρχείου χάρη και στην εργασία πολύ σπουδαίων επιστημόνων: Μαρίας Ιωαννίδου, Μαρίας Λιουδάκι, Γεωργίας Ταρσούλη, Βίτως Ξανθάκη, Δημ. Λουκάτου, κ.ά.⁴⁸

Προσπαθήσαμε να αναφερθούμε, με συντομία, στην θετική παρουσία του Π. Φουρίκη στην Ακαδημία Αθηνών. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι ο Φουρίκης ήταν άνθρωπος του καθήκοντος, με σταθερές και αταλάντευτες απόψεις για την κοινωνία, την πολιτική και την επιστημονική έρευνα. Σημαντικό για την αποτίμηση της ισχυρής προσωπικότητας του ανδρός και την κατανόηση των συνθηκών, μέσα στις οποίες εκπόνησε τις επιστημονικές εργασίες του, είναι το γεγονός ότι ασχολήθηκε με αφοσίωση με τα γράμματα και την επιστημονική του κατάρτιση παρά τις μεγάλες δυσκολίες που συνάντησε: προερχόταν από ταπεινή ναυτική οικογένεια και αντιμετώπιζε σοβαρά προβλήματα υγείας από την παιδική του ηλικία⁴⁹ και καθ' όλη την διάρκεια του βίου του⁵⁰. Θυμίζουμε επίσης

η επιστημονική οργάνωση των ελληνικών λαογραφικών σπουδών, Εκδοτικός Οίκος Κ. & Μ. Αντ. Σταμούλη, Θεσσαλονίκη 2016.

48. Αναλυτικότερα Ευάγγελος Καραμανές, «Προσεγγίσεις του υλικού βίου...», ό.π. Γ. Α. Μέγας [Διευθυντής του Λαογραφικού Αρχείου], «Εκθέσεις πεπραγμένων. Α'. Κατά το έτος 1937», *Επετηρίς του Λαογραφικού Αρχείου*, έτ. 1ο (1939), σ. 150-154. Γ. Α. Μέγας [Διευθυντής του Λαογραφικού Αρχείου], «Εκθέσεις πεπραγμένων. Β'. Κατά το έτος 1938», *Επετηρίς του Λαογραφικού Αρχείου*, έτ. 1ο (1939), σ. 155-159. Γ. Α. Μέγας [Διευθυντής του Λαογραφικού Αρχείου], «Εκθέσεις πεπραγμένων. Γ'. Κατά το έτος 1939», *Επετηρίς του Λαογραφικού Αρχείου*, έτ. 1ο (1939), σ. 160-167. Γ. Α. Μέγας [Διευθυντής του Λαογραφικού Αρχείου], «Εκθέσεις των υπό του Λαογραφικού Αρχείου πεπραγμένων κατά το έτος 1940», *Επετηρίς του Λαογραφικού Αρχείου*, έτ. 2ο (1940), σ. 206-211.

49. «Ο μικρός Πέτρος σε ηλικία τεσσάρων ετών ασθενεί ελαφρά, αλλά από φαρμακευτικό λάθος παθαίνει ανθράκωση στο πρόσωπο και μένει στο Ζάννειο νοσοκομείο του Πειραιά για πέντε μήνες. Παντοτινό ενθύμιο αυτής της περιπέτειας είναι μια ουλή που σημάδεψε το πρόσωπο του». Βλ. Αναστάσιος Π. Καραντής, «Πέτρος Φουρίκης (1878-1936)», ό.π., σ. 27.

50. Βλ. ενδεικτικά, «Μεγαρικά μελετήματα, Β'. Ταλασιουργία, ιστουργία, δημώδεις ιστουργικοί όροι», *Λεξικογραφικόν Αρχείον* Ε' (1919), σ. 232. Επίσης, «Τον Απρίλη του 1927 έλαβε μέρος στο Β' Διεθνές Βυζαντινολογικό συνέδριο που έγινε στο Βελιγράδι, όπου έκανε και διπλή ανακοίνωση για ένα βυζαντινό ένδυμα σωζόμενο μέχρι σήμερα στη Σαλαμίνα και περί τζιτζακίου και καπιτσαλιού [Ελληνοαλβανικά Λαογραφικά έρευναι. Α) «Εν γυναικείον Βυζαντινόν ένδυμα σωζόμενον εν Σαλαμίνι», Β) «Καπιτσάλια και Τζιτζάκια» (*Λαογραφία*, τόμος 10, 1928-1929, σελ. 1-22)]. Μετά απ' αυτό το συνέδριο όμως, πάσχοντας από σοβαρή

ορισμένα από τα καταγεγραμμένα περιστατικά της ζωής του, τα οποία θεωρούμε ότι χαρακτηρίζουν τον άνδρα. Τον Σεπτέμβριο του 1912 ζητά να καταταγεί εθελοντικά στον Στρατό, για να λάβει μέρος στον Α΄ Βαλκανικό Πόλεμο παρά την επιβαρυνμένη υγεία του. Η αντίδραση της μητέρας του, που τον ικετεύει με επιστολή της να λογικευτεί και να μην βάλει σε κίνδυνο την ζωή του αφήνοντας απροστάτευτους τους γέρους γονείς του, είναι αποκαλυπτική. Νεαρός, υπερασπίστηκε τις κοινωνικές του απόψεις στο πλαίσιο της Κουλουριώτικης κοινωνίας και υπέστη συνέπειες λόγω αντιπάθειας των τοπικών προυχόντων και πολιτικών του αντιπάλων. Ωριμος επιστήμονας, δεν δίστασε να παραιτηθεί από μόνιμη θέση στο Δημόσιο, προκειμένου να πολιτευτεί υπέρ της πολιτικής του παράταξης. Στην προαναφερθείσα πρόσφατη έκδοση καταγράφονται και άλλες αποδείξεις της καλοκαγαθίας και της εντιμότητάς του⁵¹.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

πάθηση των νεφρών, μετέβη στη Βιέννη για εγχείρηση, κατά την οποία παρουσιάστηκαν επιπλοκές, έπαθε πνευμονία και φλεβίτιδα και αναγκάστηκε να παρατείνει τη διαμονή του εκεί για 5 ακόμα μήνες. Παρόλη την κατάσταση της υγείας του επωφελήθηκε της παραμονής του στη Βιέννη και επισκέφτηκε βιβλιοθήκες, μουσεία και αρχεία, από τα οποία πολύ ωφελήθηκε όσον αφορά τη συμπλήρωση και τον πλουτισμό των βιβλιογραφικών σημειώσεων, των σχετικών προς τον κύκλο των ερευνών του». Βλ. Αναστάσιος Π. Καραντής, «Πέτρος Φουρίκης (1878-1936)», *ό.π.*, σ. 38.

51. Βλ. Αναστάσιος Π. Καραντής «Πέτρος Φουρίκης (1878-1936)», *ό.π.*, κυρίως σ. 29-35.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Πρακτικά της Ακαδημίας Αθηνών, έτος 1929

(τόμ. 4ος, ἐν Αθήναις 1929, σ. 262)

ΛΟΓΟΔΟΣΙΑ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΕΩΣ κ. ΣΙΜΟΥ ΜΕΝΑΡΔΟΥ

(...) Ε'). Καὶ τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου ἀπεστείλαμεν δύο ταξινόμους εἰς τὴν Γορτυνίαν καὶ τὴν Δωρίδα πρὸς συλλογὴν νέου ὑλικοῦ. Ἐπίσης ἐπροχώρησεν ἡ κατάταξις παραλλαγῶν τῶν δημοτικῶν ᾠσμάτων καὶ τῶν παροιμιῶν. Ἀλλ' ἢ πρό τινος ἄρσις τῆς ἀποσπάσεως τῶν ἐπικούρων ταξινόμων ἐδυσχέρανε τὴν θέσιν τοῦ Ἀρχείου τούτου, ὅθεν εἰς ἀναπλήρωσιν διωρίσαμεν τακτικὸν ταξινόμον τὸν κ. Πέτρον Φουρίκην. Ὁ κ. Γ. Πολίτης διευθύνει τὴν ἔκδοσιν τοῦ μετ' ὀλίγον δημοσιευομένου Γ' τόμου τῶν Συμμείκτων τοῦ ἀειμνήστου Ν. Πολίτου. Τὰ χρήματα ὑπάρχουν (...).

Πρακτικά της Ακαδημίας Αθηνών, έτος 1930

(τόμ. 5ος, ἐν Αθήναις 1930, σ. 122)

ΛΟΓΟΔΟΣΙΑ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΕΩΣ κ. ΣΙΜΟΥ ΜΕΝΑΡΔΟΥ

(...) Ἀτυχῶς τὸ ἄλλο ἀρχεῖον, τὸ Λαογραφικόν, ἀφ' ἧς ἀνεκάλεσε τὸ Ὑπουργεῖον τοὺς ἐκεῖ ἀπεσπασμένους λειτουργοὺς τῆς Μέσης καὶ Δημοτικῆς Ἐκπαίδευσως, ἦτοι ἀπὸ τοῦ Νοεμβρίου 1929, περιωρίσθη εἰς ἓνα μόνον ταξινόμον (τὸν κ. Πολίτην, ἀσχολούμενον εἰς τὴν ἔκδοσιν τῶν συμμείκτων τοῦ ἀειμνήστου πατρός του). Ἡμεῖς διωρίσαμεν διευθύνοντα ταξινόμον τὸν κ. Φουρίκην, ὁ ὁποῖος ἀσχολεῖται εἰς τὴν σύνταξιν τῶν ἀναγκαίων πινάκων πρὸς εὐκολωτέραν χρήσιν τοῦ σωρευθέντος ὑλικοῦ. Τέλος προσελάβαμεν τὸν συνταξιοῦχον κ. Λουκόπουλον, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τοῦ θέρους κατ' αἴτησιν τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν βοηθεῖ εἰς τὴν συλλογὴν τῶν δημοτικῶν μελωδιῶν, τὴν ὁποίαν ἀνέλαβεν ὁ καθηγητὴς κ. Περνώ.

Διὰ τὰ δύο αὐτὰ Ἀρχεῖα ἔχομεν ἐτοιμάσει ἀπὸ τῆς μεταφορᾶς τοῦ Βυζαντινοῦ Μουσείου εὐρύχωρα δωμάτια εἰς τὰ ἰσόγεια τοῦ μεγάρου τούτου, ὥστε νὰ ἐξυπηρετῶνται ἀμοιβαίως διὰ κοινῆς βιβλιοθήκης. Ἐπίσης ὠφέλιμος θὰ εἶναι ἡ συνεννόησις τῶν συντακτῶν πρὸς ἀλλήλους καὶ πρὸς τὰς ἐπιτροπὰς τῆς Ακαδημίας. Ἀλλὰ τὸ Λαογραφικόν Ἀρχεῖον προφανῶς ἔχει ἀνάγκην ἐνισχύσεως, ἡ δὲ ἀπόσπασις διδασκάλων καὶ καθηγητῶν θὰ εἶναι καὶ δι' αὐτοὺς καλλίστη μετεκπαίδευσις καὶ τρόπος διαδόσεως τῶν λαογραφικῶν ἐρευνῶν. Ὅμοιον ἔργον ἐπιτελεῖται καλῶς ἐν Θεσσαλονίκῃ ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ καθηγητοῦ κ. Στίλπωνος Κυριακίδου. Διὰ τῶν ἀρχείων τούτων ἡ Ἑλλάς θὰ ἀποδειχθῇ ἀξία

τῶν ἐπαίνων, ὅσους ἐδαψίλευσεν ἐσχάτως πρὸς τοὺς Ἑλληνας λογίους ὁ ἐν Ὁξφόρδῃ καθηγητῆς κ. Dawkins (...).

Πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, ἔτος 1931

(τόμ. 6ος, ἐν Ἀθήναις 1931, σ. 121-122)

ΛΟΓΟΔΟΣΙΑ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΕΩΣ κ. ΣΙΜΟΥ ΜΕΝΑΡΔΟΥ

(...) Ἀτυχῶς τὸ ἄλλο Ἀρχεῖον, τὸ Λαογραφικόν, τὸ ἴδρυμα τοῦ Νικολάου Πολίτου, ὕστερεϊ. Ἀπὸ τῆς 9ης Δεκεμβρίου 1930 τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας μᾶς ἐδήλωσεν ὅτι σκέπτεται νὰ τὸ μεταρρυθμίσῃ. Ὅθεν οὔτε τὰ ἐτοιμασθέντα δωμάτια κατέλαβε, ἐκτὸς δὲ τοῦ Διευθυντοῦ κ. Φουρική, ὁ ὁποῖος καταγίνεται εἰς ταξινόμησιν τῆς ὕλης, ὁ ἕτερος ταξινόμος κ. Γ. Πολίτης παρεσκεύασε τὴν γενομένην ἔκδοσιν τοῦ γ' τόμου τῶν Συμμείκτων τοῦ ἀειμνήστου πατρός του. Ὁ δ' ἑκτακτος ὑπάλληλος κ. Λουκόπουλος ἀπεστάλη τὸ θέρος ὑπὸ τῆς οἰκείας Ἐπιτροπῆς εἰς νέας ἐρεῦνας ἀνὰ τὴν Ἀκαρνανίαν. τῶν ὁποίων ἐτοιμάζει τὰ πορίσματα. Ἀλλ' ἐπαρκοῦν δύο τρεῖς ἄνθρωποι εἰς τὸ εὐρύτατον ἔργον τῆς μελέτης τοῦ βίου τοῦ ὅλου Ἑλληνικοῦ λαοῦ, καταλοίπου δύο μεγάλων πολιτισμῶν; Ἀναντιρρήτως ὄχι. Ἐδῶ θὰ μοῦ ἐπιτραπῇ νὰ υπομνήσω ὅτι ὡς Πρύτανις εἶχα φροντίσει καὶ ἐξεπαιδεύσαμεν εἰς Γερμανίαν ὡς λαογράφον ἀριστοῦχον φιλόλογον· οὐδ' αὐτὸς ὁμῶς ἐχρησιμοποιήθη, διότι κατηργήθη ἡ ἀναγκαῖα ἀπόσπασις γυμνασιακῶν καθηγητῶν. Βεβαίως θὰ ὑπάρχῃ καὶ πάλιν ἀνάγκη καὶ ἄλλων ἐξησκημένων συνεργατῶν, εἴτε μουσικῶν, εἴτε μελετητῶν τῆς λαϊκῆς τέχνης, τῶν ἐνδυμάτων, τῶν κεντημάτων κ.τ.λ. Ἀλλὰ ἡ ἀπογραφή καὶ ἡ γνῶσις τοῦ συνόλου εἶναι ὀρθὸν νὰ εἶναι συγκεντρωμένη ἐδῶ, ὅπου θὰ συμβοηθῶνται οἱ ταξινόμοι τῶν τεσσάρων ἀρχείων. (...) Καθὼς εἶπα καὶ πέρυσι, ἡ ἀπόσπασις δύο τριῶν καθηγητῶν, μετεκπαιδευομένων διδασκάλων καὶ ἐθελοντῶν φοιτητῶν, ἐπανερχομένων εἰς τὰς ἐπαρχίας, θὰ συντελέσῃ ὄχι μόνον εἰς πλουτισμὸν τῶν Ἀρχείων, ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλο σπουδαιότερον, τὴν ἐκεῖ δημιουργίαν ἐπιστημονικῶν φυτωρίων (...).

Πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, ἔτος 1932

(τόμ. 7ος, ἐν Ἀθήναις 1932, σ. 143)

ΛΟΓΟΔΟΣΙΑ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΕΩΣ κ. ΣΙΜΟΥ ΜΕΝΑΡΔΟΥ

(...) Τὸ Λαογραφικὸν Ἀρχεῖον διὰ τῆς μεταφορᾶς του εἰς τὸ παρασκευασθὲν διαμέρισμα τοῦ ἰσογείου καὶ τῆς εὐρυτέρας ταξινομήσεως ἐκέρδισε καὶ περισσοτέραν τάξιν. Ὁ Διευθυντὴς κ. Π. Φουρικής καταρτίζει χρησιμωτάτους πίνακας κατὰ θέματα, χρόνον, τόπον κ.τ.λ. Ὁ κ. Γ. Πολίτης παρεσκεύασε τὸ εἰδικὸν Ἀρχεῖον τῶν παροιμιῶν κατὰ τὰ σημειώματα τοῦ ἀειμνήστου πατρός του. Ὁ δ' ἑκτακτος κ. Λουκόπουλος πλὴν τοῦ ἐξ Ἀκαρνανίας ὑλικοῦ ἐταξινόμησε παρωνύμια, αἰνίγματα, ιδίως δὲ τὰ τῆς ἀστρολογίας καὶ λαϊκῆς μετεωρολογίας. Ἀλλ' ἡ

προσηρητημένη Ἐθνικὴ Μουσικὴ Συλλογὴ σχολάζει ἐντελῶς, ἐνῶ πρὸς μελέτην τῶν Μεσαιωνικῶν μας μουσικῶν κωδίκων ἐξευρέθη ἐν Δανίᾳ τὸ ποσὸν 12 περίπου χιλιάδων κορωνῶν, ἤτοι 375 χιλ. δραχμῶν, καὶ αἱ δαπάναι τοῦ ταξειδίου ἀλλοδαποῦ ἐρευνητοῦ. Καὶ ὅμως ὑπάρχουν Ἕλληνες οὐχ ἥττον ἐντρίβεις (...).

Πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, ἔτος 1933

(τόμ. 8ος, ἐν Ἀθήναις 1933, σ. 167)

ΛΟΓΟΔΟΣΙΑ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΕΩΣ κ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΑΙΓΙΝΗΤΟΥ

(...) Τὸ Λαογραφικὸν Ἀρχεῖον ἔχει ἔργον τὴν περισυλλογὴν, ταξινομήσιν καὶ δημοσίευσιν τῶν μνημείων τοῦ βίου καὶ τῆς γλώσσης τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Μέχρι τοῦδε ἡσχολήθη περὶ τὴν ἀντιγραφὴν τοῦ λαογραφικοῦ ὕλικου, τοῦ ἀποκειμένου εἰς χιλίας περίπου χειρογράφους συλλογὰς καὶ εἰς σειρὰν ἐντύπων, καθὼς καὶ εἰς τὴν κατὰταξιν αὐτοῦ εἰς τὰ οἰκεῖα κεφάλαια (βίοι, γλῶσσα, ἄσματα, δίκαιον, λατρεῖα, μῦθοι κ.λπ.). Τὸ Ἀρχεῖον αὐτὸ τείνει εἰς τὴν δημιουργίαν αὐθεντικῆς ἐπιστημονικῆς πηγῆς, ἀπαραίτητου εἰς τὰς μελέτας κυρίως τῆς νεωτέρας Ἑλληνικῆς ζωῆς, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς τῆς μεσαιωνικῆς, ὡς καὶ τῆς ἀρχαίας. Κατὰ τὸ λήγον ἔτος, τὸ προσωπικὸν αὐτοῦ, εἰς τὸ ὅποιον προσετέθη πρό τινας ὡς ἑκτακτος ταξινόμος καὶ ὁ καθηγητὴς κ. Μέγας, ἡσχολήθη περὶ τὴν ταξινόμησιν τῶν παροιμιῶν, τῶν ἱστορικῶν καὶ τῶν κλέφτικων τραγουδιῶν, τῶν κατὰ τὸν ποιμενικὸν βίον κ.λπ.

(...). Ἐπίσης ἀπεστείλαμεν τὸν κ. Λουκόπουλον πρὸς περισυλλογὴν λαογραφικοῦ ὕλικου εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Σουλίου. Ἡ ἀποστολὴ λογίων εἰς τόπους, οἱ ὅποιοι δὲν ἐμελετήθησαν ἀκόμη γλωσσικῶς καὶ λαογραφικῶς, εἶναι ἐπείγουσα, διότι οἱ διασώζοντες τὰ διαλεκτικὰ στοιχεῖα, πολλάκις σπάνια καὶ ἀρχαϊκώτατα, θὰ ἀποβάλουν ταχέως τὰ γλωσσικὰ αὐτῶν ιδιώματα, καθὼς καὶ τὰς παραδόσεις των, ἀναμειγνυόμενοι μετὰ τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων.

(...).

Πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, ἔτος 1934

(τόμ. 9ος, ἐν Ἀθήναις 1934, σ. 127)

ΕΚΘΕΣΙΣ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1934 ΥΠΟ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΩΝ ΣΥΝΤΑΧΘΕΙΣΑ ΚΑΙ ΕΝ Τῇ ΠΑΝΗΓΥΡΙΚῇ ΣΥΝΕΔΡΙΑ, ΤΗΣ 27ης ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1934 ΑΝΑΓΝΩΣΘΕΙΣΑ ΥΠΟ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΕΩΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ Π. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

(...) Τὸ Λαογραφικὸν Ἀρχεῖον, ἐπίσης σπουδαῖον ἐπιδιῶκον σκοπὸν, δὲν ἔχει δυστυχῶς ἀνάλογον καὶ τὸν ἀριθμὸν τοῦ προσωπικοῦ διὰ λόγους ἀπορίας τοῦ δημοσίου θησαυροῦ. Καὶ ὅμως δὲν θὰ ἐχρειάζοντο παρὰ πολλά, διὰ νὰ ἐνισχυθῇ σημαντικὴ ἔθνικὴ ἐργασία.

Τὸ Λαογραφικὸν Ἀρχεῖον, κατὰ τὴν ἑκθεσιν τοῦ Διευθυντοῦ κ. Φουρίκη, ἐπλουτίσθη διὰ νέου ἀνεκδότου ὑλικοῦ, ἥτοι 124 αἰτωλικῶν παραμυθίων δωρηθέντων ὑπὸ τοῦ κ. Δ. Λουκοπούλου, ἄλλων 7 τῆς συλλογῆς τοῦ ἀειμνήστου ἱδρυτοῦ τοῦ Ἀρχείου καὶ τῆς Λαογραφίας ἐν Ἑλλάδι καθηγητοῦ Νικολάου Πολίτου διὰ δωρεᾶς τοῦ κ. Γ. Ν. Πολίτου καὶ τρίτον διὰ τοῦ λαογραφικοῦ ὑλικοῦ τοῦ συγκομισθέντος ὑπὸ τοῦ κ. Λουκοπούλου εἰδικῶς ἀποσταλέντος πρὸς τοῦτο εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ἐλασσόνης καὶ εἰς Χάσια.

Ἡ ἐργασία τοῦ προσωπικοῦ τοῦ ἀρχείου περιστράφη εἰς τε ἀποδελτίωσιν καὶ ταξινόμησιν ἰδίᾳ ὅσον ἀφορᾷ τὰ κλέφτικα ἄσματα, χρησιμοποιηθέντων πρὸς τοῦτο ἐπὶ σχετικῶν δημοσιευμάτων ὑπὸ τοῦ κ. Γ. Πολίτου.

Ἐπίσης διὰ τοῦ κ. Δ. Λουκοπούλου ἀντεγράφησαν καὶ κατετάχθησαν τὰ εἰς τὸν ἀλιευτικὸν καὶ τὸν γεωργικὸν βίον ἀναφερόμενα, ἀπεδελτιώθησαν δὲ ἐν ἐντύποις καὶ τρεῖς χειρόγραφοι συλλογαί. Ὡσαύτως συνεπληρώθησαν καὶ ἐταξινομήθησαν τὰ λαογραφικὰ στοιχεῖα τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὸν ποιμενικόν, τὸν γεωργικόν, τὸν ἀλιευτικὸν καὶ τὸν ναυτικὸν βίον.

Ὑπὸ τοῦ ἐκτάκτου ἐν τῷ Ἀρχεῖῳ συνεργάτου καθηγητοῦ κ. Γ. Μέγα, εἰδικῶς περὶ τὴν Λαογραφίαν ἀσχολουμένου, ἀλλὰ μὴ δυνάμενου ἀτυχῶς νὰ περιληφθῇ ἀκόμη εἰς τὸ μόνιμον προσωπικόν τοῦ Ἀρχείου, δι' οὗς λόγους προεῖπον, ἐξηκολούθησεν ἡ ἐπιστημονικὴ ταξινόμησις τῶν ἀνεκδότην Ἑλληνικῶν παραμυθίων, 222 ἀκόμη, ὥς καὶ ἡ ταξινόμησις κατὰ τὸ σύστημα τοῦ Antti Aarne, ἣτις προσδίδει εἰς τὸ Ἀρχεῖον τῶν παραμυθίων τὴν ἀρμοδύσαν αὐτῷ ἐπιστημονικὴν χροίαν (...).

Πρακτικὰ τῆς Ακαδημίας Ἀθηνῶν, ἔτος 1935

(ἔτος 1935, τόμ. 10ος, ἐν Ἀθήναις 1935, σ. 94)

ΕΚΘΕΣΙΣ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1935 ΥΠΟ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΩΝ ΣΥΝΤΑΧΘΕΙΣΑ ΚΑΙ ΕΝ Τῇ ΠΑΝΗΓΥΡΙΚῇ ΣΥΝΕΔΡΙΑ, ΤΗΣ 26ης ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1935 ΑΝΑΓΝΩΣΘΕΙΣΑ ΥΠΟ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΕΩΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ Π. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

(...) Τὸ Λαογραφικὸν Ἀρχεῖον προήγαγε καὶ κατὰ τὸ 1935 τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ παρὰ τὸ ὀλιγάριθμον τοῦ προσωπικοῦ, τὸ ὅποιον κατέστησεν ὀλιγαριθμότερον μακρὰ καὶ βαρεῖα ἀσθένεια τοῦ Διευθυντοῦ κ. Φουρίκη, μακρὰ ὥσαύτως ἀσθένεια τοῦ τακτικοῦ ταξινομοῦ κ. Πολίτου καὶ τέλος ἡ ἀποχώρησις τοῦ ἐκτάκτου ὑπαλλήλου κ. Λουκοπούλου.

Τὸ Ἀρχεῖον ἐπλουτίσθη διὰ νέου ἀνεκδότου ὑλικοῦ τοῦ τε Κωνστ. Λαζαρή καὶ τοῦ κ. Λουκοπούλου. Ὁ κ. Λουκόπουλος συνεκόμισε τὸ νέον ὑλικὸν κατὰ τὴν διάρκειαν διμήνου ἀποστολῆς του εἰς τὰς Μακεδονικὰς περιοχὰς Ῥουμλουκίου καὶ Πιερίας, περιλαμβάνεται δὲ τοῦτο εἰς 1025 σελίδας τετραδίου.

Ἡ εἰδικὴ βιβλιοθήκη τοῦ Ἀρχείου ἀπέκτησεν εἴκοσι τρία νέα βιβλία.

Ἡ ἐν τῷ Ἀρχεῖῳ ἐπιστημονικὴ ἐργασία περιστράφη περὶ τὴν ὀριστικὴν ταξινομήσιν τοῦ περὶ τοῦ ἀλιευτικοῦ βίου ὕλικου, προήχθη δὲ ἱκανὸν ἢ ταξινόμησις τῶν εἰς τὸν ναυτικὸν καὶ τὸν γεωργικὸν βίον ἀναφερομένων εἰδήσεων ὑπὸ τοῦ κ. Φουρίκη.

Ὑπὸ τοῦ κ. Πολίτου ἐγένετο συνέχεια τῆς ταξινομήσεως τῶν κλέφτικων ἁσμάτων, ἀρχὴ τῆς ταξινομήσεως τῶν ἐρωτικῶν καὶ σατιρικῶν καὶ ἀποδελτίωσης τῶν ἐν τῷ ΙΑ΄ τόμῳ τῆς Λαογραφίας.

Ὁ ὑπὸ τοῦ κ. Μέγα συντασσόμενος ἐπιστημονικὸς κατάλογος τῶν παραμυθίων κατὰ τὸ σύστημα τοῦ Antti Aarne προήχθη κατὰ πολὺ ταξινομηθέντων τῶν παραμυθίων τῶν περιεχομένων εἰς 16 τόμους διαφόρων δημοσιευμάτων.

Ὡσαύτως ἐγένετο ἀποδελτίωσις ποικίλου ὕλικου ὑπὸ τοῦ κ. Λουκοπούλου (...).

Πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, ἔτος 1936

(ἔτος 1936, τόμ. 11ος, ἐν Ἀθήναις 1936, σ. 104-106)

ΕΚΘΕΣΙΣ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1936 ΥΠΟ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΩΝ ΣΥΝΤΑΧΘΕΙΣΑ ΚΑΙ ΕΝ ΤΗ ΠΑΝΗΓΥΡΙΚῃ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 30ῆς ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1936 ΑΝΑΓΝΩΣΘΕΙΣΑ ΥΠΟ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΕΩΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ Π. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

(...) Β. Τὸ δευτερον ἐπιστημονικὸν παράρτημα τῆς Ἀκαδημίας, τὸ Λαογραφικὸν Ἀρχεῖον, ἔσχε τὸ ἀτύχημα νὰ ἀπολέσῃ μετὰ μακροτάτην ἀσθένειαν τὸν ἀπὸ τινων ἐτῶν Διευθυντὴν αὐτοῦ Πέτρον Φουρίκην, ὁ ὁποῖος μετὰ μεγάλης φιλοπονίας εἶχεν ἀφοσιωθῇ εἰς αὐτὸ καὶ κατέβαλε ἀτρύτους προσπάθειαις, ὅπως ἀνταποκριθῇ εἰς τὸ ἔργον αὐτοῦ. Ἡ Ἀκαδημία ἡσθάνθη βαθεῖαν θλίψιν διὰ τὴν ἀπώλειαν ταύτην, ἀλλὰ τὴν θλίψιν αὐτῆς μετριάζει τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ ἔργον τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου οὐχὶ μόνον δὲν ἐκλονίσθη ἐκ τοῦ θανάτου τούτου, ἀλλὰ καὶ ἐνισχύθη διὰ τῆς προσλήψεως ὡς διευθυντοῦ τοῦ καθηγητοῦ κ. Γεωργίου Μέγα, ἀνδρὸς εἰδικῶς ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ σπουδάσαντος τὴν Λαογραφίαν καὶ δι' εἰδικῶν λαογραφικῶν πραγματειῶν προαγαγόντος τὸν ἐπιστημονικὸν τοῦτον κλάδον, γινώσκοντος δὲ τὸ Λαογραφικὸν Ἀρχεῖον ἀπὸ πλειόνων ἐτῶν καὶ ἰδίᾳ ἀφ' ὅτου εἰργάζετο ἐν αὐτῷ ὡς ἑκτακτος ὑπάλληλος. Ἔχομεν πεποιθήσιν ὅτι θὰ παραχθῇ ἐδραία εἰς τὸ ἐξῆς ἡ ἐπιστημονικὴ πορεία τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου, ὥστε νὰ ἀνταποκριθῇ τοῦτο καὶ πρὸς τὰς ἐθνικὰς καὶ πρὸς τὰς διεθνεῖς ἀξιώσεις, δεδομένου ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ Λαογραφία προσελκύει ὅλως ἰδιαιτέρως τὸ ἐκτὸς τῶν ὁρίων τῆς ἡμετέρας χώρας ἐπιστημονικὸ ἐνδιαφέρον.

Ἀλλὰ τὴν ἀποστολὴν ταύτην δὲν θὰ δυνηθῇ νὰ ἐκπληρώσῃ τὸ Λαογραφικὸν Ἀρχεῖον, ἐὰν δὲν ἔχη ἀνάλογον καὶ κατὰ ποσὸν καὶ κατὰ ποιόν, ἰδίᾳ δὲ κατὰ τοῦτο, προσωπικόν.

Τὴν μείωσιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐργατῶν, ἐπομένως δὲ καὶ τῆς ἐπιστημονικῆς τοῦ Ἀρχείου παραγωγῆς, ἐλπίζομεν ὅτι αἰσθητῶς θὰ ἀναπληρώσῃ ἢ μετὰ πρότασιν τῆς Ἀκαδημίας εὐμενῶς ληφθεῖσα ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως νομοθετικὴ πρόνοια ἀποσπάσεως εἰς τὴν Ἀκαδημίαν ἐδικῶν εκπαιδευτικῶν λειτουργῶν, δυναμένων νὰ βοηθήσωσι τὸ ἔργον τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου καὶ τῶν ἄλλων Ἀρχείων τῆς Ἀκαδημίας.

Εἴμεθα εὐγνώμονες εἰς τὸν κύριον Ὑπουργὸν τῆς Παιδείας, διότι προθύμως ἀπεδέχθη τὴν πρότασιν τῆς Ἀκαδημίας, ἐλπίζομεν δὲ ὅτι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι θὰ εὐνοήσῃ τὸ ἔργον τοῦτο τῶν Ἀρχείων.

Ἡ Ἀκαδημία ἐν τῷ πνεύματι τῆς ἐνισχύσεως τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου προέτεινεν ἤδη εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας τὴν ἀπόσπασιν δύο ἐδικῶς ἐν Γερμανίᾳ ἐκπαιδευθέντων καὶ διδασκτόρων τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Μονάχου λειτουργῶν τῆς Μ. Ἐκπαιδεύσεως.

Ταῦτα ὡς πρὸς τὴν ὀργάνωσιν τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου.

Ὡς πρὸς δὲ τὴν κατὰ τὸ ἔτος 1936 συντελεσθεῖσαν ἐν αὐτῷ ἐπιστημονικὴν ἐργασίαν, ὁ Διευθυντὴς κ. Μέγας ἀναφέρει τὰ ἑξῆς:

Ἐξηκολούθησεν ἡ σύνταξις τοῦ ἐπιστημονικοῦ καταλόγου τῶν ἑλληνικῶν παραμυθίων κατὰ τὸ διεθνῶς κρατοῦν σημερινὸν σύστημα Aarne-Thompson, περιεχόμενα εἰς δέκα διάφορα δημοσιεύματα ἡμετέρα καὶ ξένα ὡς καὶ εἰς ἄν χειρόγραφον ἀνέκδοτον τοῦ Ἀρχείου τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ ὑπ' ἀριθ. 395.

Ὡσαύτως ἡσχολήθη ὁ Διευθυντὴς εἰς τὴν ὀριστικὴν κατὰ κατηγορίας ταξινομήσιν τῆς εἰς τὰς παραδόσεις καὶ τὴν λατρείαν ἀναφερομένης ὕλης τοῦ Ἀρχείου πρὸς διευκόλυνσιν τῶν ἐπιστημονικῶς ἐργαζομένων, προέβη δὲ εἰς τὸν καταρτισμὸν βιβλιογραφικοῦ καταλόγου τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας ὡς καὶ καταλόγου τῶν μέχρι τοῦδε σταχυολογηθέντων καὶ ἀποδελτιωθέντων ἐντύπων λαογραφικοῦ περιεχομένου. Παρὰ ταῦτα συνέταξε διάγραμμα ὀργανώσεως τῆς ἐργασίας τοῦ Ἀρχείου, τῆς τε συλλογικῆς καὶ τῆς δημοσιευτικῆς.

Ὁ ταξινόμος τοῦ Ἀρχείου κ. Γ. Πολίτης ἡσχολήθη περὶ τὴν ταξινομήσιν τῶν δημοτικῶν ᾠσμάτων καὶ ἰδίᾳ τῶν ποιμενικῶν, τῆς ξενιτείας καὶ ἐν μέρει τῶν ἐρωτικῶν, πρὸς δὲ τούτοις περὶ τὸν ἔλεγχον τῆς ταξινομήσεως τῶν ᾠσμάτων συλλογῶν τινῶν ὡς καὶ περὶ τὴν κατάταξιν τῶν περιεχομένων εἰς βιβλία τινὰ δημοτικῶν ᾠσμάτων, περαιτέρω δὲ καὶ εἰς τὴν ταξινομήσιν ὕβρεων, ὕβριστικῶν λέξεων καὶ καταρῶν.

Ἡ ἐιδικὴ βιβλιοθήκη τοῦ Ἀρχείου ἐπλουτίσθη δι' ἑκατὸν ἑξ βιβλίων καὶ φυλλαδίων, προερχομένων ἐκ δωρεᾶς καὶ ἐξ ἀγορᾶς, ἐνισχυομένη δὲ συστηματικῶς καὶ ἐν τῷ μέλλοντι θέλει ἀποβῆ, ὡς ὀφείλει, στήριγμα τῆς ἐρεῦνης τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας, ἵνα δυνηθῇ αὕτη νὰ τηρήσῃ καὶ προαγάγῃ ἀξίως τὴν ἐν τῇ διεθνεῖ ἐπιστήμῃ θέσιν αὐτῆς (...).

Νεκρολογία. ΠΕΤΡΟΣ Α. ΦΟΥΡΙΚΗΣ (1878-1936)⁵²

Ὁ Πέτρος Φουρίκης ἐγεννήθη ἐν Σαλαμῖνι ἐκ πατρὸς ναυτικοῦ, ἐσπούδασε δὲ τὰς μὲν ἐγκυκλίους αὐτοῦ σπουδὰς ἐν Πειραιεῖ, τὰς δ' ἐπιστημονικὰς ἐν τῇ Φιλοσοφικῇ Σχολῇ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, τῆς ὁποίας ἐγένετο καὶ διδάκτωρ. Ὑπηρετήσας ἐπὶ βραχὺν χρόνον εἰς τὴν μέσσην ἐκπαίδευσιν, παρητήθη ἔνεκα λόγων πολιτικῶν καὶ ιδιώτευσεν ἐπὶ ἄρκετὸν χρόνον. Ἀπὸ τοῦ 1914 προσελήφθη ὡς συντάκτης εἰς τὸ Ἱστορικὸν λεξικὸν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, κατ' ἀρχὰς μὲν ἑκτακτος, εἶτα δέ, ἀπὸ τοῦ 1917, ὡς τακτικὸς καὶ παρέμεινεν ὡς τοιοῦτος μέχρι τοῦ 1929, ὅτε παρητήθη, ἵνα ἐκθέσῃ ὑποψηφιότητα γερουσιαστοῦ. Ἀποτυχὼν εἰς τὴν ἐκλογήν, διωρίσθη ταξινόμος τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου, εἶτα δέ, ἀπὸ τοῦ 1932, καὶ διευθυντὴς αὐτοῦ, ἀντικαταστήσας τὸν γράφοντα τὰς γραμμὰς ταύτας.

Ὁ Φουρίκης διεπνέετο ὑπὸ ζωηροτάτου ἐπιστημονικοῦ ζήλου, τὰ δ' ἐνδιαφέροντα αὐτοῦ ἦσαν ποικίλα, ἀρχαιολογικά, ἱστορικά, γλωσσικά καὶ λαογραφικά. Ὁρμᾶτο ὅμως πάντοτε ἀπὸ τῆς γενεθλίου Σαλαμῖνος, τῆς ὁποίας τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν ζωὴν καὶ τὴν γλῶσσαν ἠγάπησε καὶ ἠρεύνησε, βαθμῆδον ἐκ τῆς τοπικῆς ταύτης ἐρεῦνης ἀναχθεὶς καὶ εἰς γενικωτέρας μελέτας καὶ προβλήματα. Τὸ κύριον αὐτοῦ ἔργον ὑπῆρξε γλωσσικὸν καὶ λαογραφικόν, μέγα δὲ μέρος ἐν' αὐτῷ καταλαμβάνει ἡ ἑλληνοαλβανικὴ ἐρεῖνα, καθ' ὅσον ἑλληνοαλβανικὴ ἦτο ἡ μητρικὴ αὐτοῦ γλῶσσα. Ὑποδειγματικαὶ καὶ ἄρτιαι εἶναι οἱ περιγραφαί, τὰς ὁποίας μᾶς ἔδωκε διὰ τὰ ἦθη καὶ τὰ ἔθιμα τῆς Σαλαμῖνος εἰς διαφόρους μελέτας, δημοσιευθεῖσας εἰς τὴν Λαογραφίαν καὶ ἄλλα περιοδικὰ δημοσιεύματα, οἷαι 1) Ὁ γάμος καὶ τὰ γαμήλια σύμβολα παρὰ τοῖς ἀλβανοφώνοις τῆς Σαλαμῖνος (Λαογρ. Θ', 507-563), 2) Ἑλληνοαλβανικαὶ λαογραφικαὶ ἐρευναι. Α'. Ἐν γυναικεῖον βυζαντινὸν ἔνδυμα σφωζόμενον ἐν Σαλαμῖνι. Β'. Καπιτσάλια καὶ τζίτζάκια (Λαογρ. Ι', 1-22), 3) Συνήθειαι ποῦ σβήνουν. Ἡ Λαμπρὴ (Ἡμερολόγιον Μεγάλης Ἑλλάδος, Δ', 461-464), 4) Συνήθειαι ποῦ σβήνουν. Ἡ Μεγαλοβδομάδα (Αὐτ. Ε', 451-467), 5) Μεγαρικὰ μελετήματα Α'-Δ' (τὸ Α' ἐν Ἀθηνᾷ 30, 343-377, τὰ Β'-Δ' ἐν Λεξικογραφικῷ Ἀρχείῳ, τ. 5, 210-232, 6, 388-404, 404-434) καὶ ἄλλαι τινὲς μικρότεραι⁵³. Ἐνδιαφέρουσαι ὡσαύτως εἶναι καὶ αἱ

52. *Λαογραφία*, τόμ. ΙΒ' (1938-1948), σ. 303-305.

53. Πλήρην ἀναγραφὴν τῶν ἔργων τοῦ Φουρίκη βλ. παρὰ Ι. Δ. Φωκίτη, Π. Α. Φουρίκης ἐν Ἀθηνᾷ, τ. 46, σ. 280 κ.έ. Νεκρολογίαν αὐτοῦ ἔγραψε καὶ ὁ Χρ. Ν. Πέτρου ἐν *Byz. Neugr. Jahrb.*, τ. 12 (1936), σ. 438 κ.έ.

ἐπὶ τῶν ἀλβανικῶν ἐν Ἀττικῇ καὶ Πελοποννήσῳ τοπωνυμίων μελέται του. Ἡ σχετικῶς μάλιστα πρὸς τὰ πελοποννησιακὰ τοπωνύμια ἔρευνα τὸν ὠδήγησεν εἰς τὸ πιθανὸν συμπέρασμα, ὅτι μέγα μέρος τῶν λεγομένων σλαβικῶν τοπωνυμίων ὀφείλονται εἰς Ἀλβανοὺς μᾶλλον ἢ Σλάβους ἐποίκους, τὸν δ' ἐποικισμὸν αὐτῶν ἀνήγαγεν εἰς τοὺς μέχρι καὶ πέραν τοῦ Ι' αἰῶνος χρόνους. Δυστυχῶς αἱ εἰς τὴν ἐν Ἀθήναις Ἐπιστημονικὴν Ἑταιρείαν ἀνακοινωθεῖσαι αὐταὶ μελέται παρέμειναν ἀδημοσίεστοι. Γενικωτέρας σημασίας εἶναι ὡσαύτως ἡ προσπάθεια πρὸς ἑρμηνείαν τοῦ ὀνόματος Ἀρβανίτης⁵⁴ καὶ ἡ κατόπιν πρὸς αὐτὸ συσχετίσις συγγενῶν τοπωνυμίων, ἐν οἷς καὶ τῆς λατινικῆς Ἄλβας Λόγγας.

Ὡς διευθυντῆς τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου ὁ Φουρίκης ἐσυνέχισε τὸ ἀπὸ ιδρύσεως αὐτοῦ ἀρξάμενον συλλεκτικὸν καὶ ταξινομικὸν ἔργον, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ δυνηθῇ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν εὐρυνσιν καὶ προαγωγὴν τῶν ἐργασιῶν αὐτοῦ κυρίως ἔνεκα τῆς ἀδιαφορίας τῆς Ἀκαδημίας, εἰς ἣν ἡ Πολιτεία ἐνεπιστεύθη τὸ πρῶν ἀνεξάρτητον τοῦτο ἐπιστημονικὸν ἴδρυμα. Εἰς μάτην ἀπέβη καὶ ἡ κατὰ παράκλησιν αὐτοῦ μεσολάβησις τοῦ γράφοντος ἐν συνεδριάσει τῆς ἐξ ἀκαδημαϊκῶν ἐπιτροπῆς τοῦ Ἀρχείου καὶ τὸ ὑποβληθὲν ἐκφρασθείσης ἐπιθυμίας τοῦ τότε γενικοῦ γραμματέως τῆς Ἀκαδημίας ἀειμνήστου Δημ. Αἰγινήτου περὶ προαγωγῆς τῶν ἐργασιῶν αὐτοῦ ὑπόμνημα, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἴσως τὴν εὐτυχίαν νὰ καταχωρισθῇ εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς ἐπιτροπῆς, διὰ νὰ καταχωσθῇ ὁ αὐτὸς.

Παρ' ὅλας τὰς ἀπογοιτεύσεις ταύτας ὁ Φουρίκης διετήρησεν ἀμείωτον τὸν ἐπιστημονικὸν αὐτοῦ ζῆλον καὶ τὴν ἐργατικότητα, μολονότι τὴν ὑγείαν αὐτοῦ ὑπέσκαπτε μακροχρόνιος νόσος, ἥτις ἐν τέλει καὶ ὠδήγησεν αὐτὸν εἰς τὸν τάφον.

Παρὰ τὴν ἐπιστημονικὴν διάθεσιν ἀξιοσημείωτος ὑπῆρξε καὶ ἡ καλοκάγαθία τοῦ ἀνδρός, ὁ ἀνθρωπισμὸς, ἡ ἀκεραιότης τοῦ ἥθους καὶ τοῦ φρονήματος. Ἐν τῷ προσώπῳ αὐτοῦ ἡ ἑλληνικὴ ἐπιστήμη καὶ ἰδιαίτερος ἡ ἑλληνικὴ καὶ ἑλληνοαλβανικὴ Λαογραφία ἀπώλεσεν ἑνθερμον καὶ δυσανταχάστατον ζηλωτὴν, ἐν τῇ ἀκμῇ εἰσέτι τῆς ἐπιστημονικῆς αὐτοῦ δράσεως εὐρισκόμενον.

ΣΤΙΑΠΩΝ Π. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

54. «Πόθεν τὸ ἔθνικόν Ἀρβανίτης», *Ἀθηνᾶ*, τόμ. 43 (1931), σ. 3-37 [σημ. Εὐάγγ. Καραμανέ].

SUMMARY

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΚΑΡΑΜΑΝΗΣ

Petros Fourikis in the Folklore Archive, Academy of Athens

A critical presentation of the activities of the linguist, archeologist and folklorist Petros A. Fourikis in the Folklore Archive, Academy of Athens during the years 1930-1935 is being undertaken in the scientific and historical context of his time. The text, dedicated to the memory of P. Fourikis, aims to contribute to the study of the history of the Folklore Archive (and the Laographia of that period) through the presentation of available factual data.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ